

VÁSÁRHELYI LÁTÓHATÁR

HELYTÖRTÉNETI — IRODALMI — MŰVÉSZETI FOLYÓIRAT • IV. évf. 2013/3 • 15. sz. • Ára: 450 Ft

GALÉRIA

EIFERT JÁNOS

VUKOSZÁVLYEV ZORÁN

VUKOSZÁVLYEV ZORÁN: ORTODOX KÁPOLNA
(2013)

TARTALOM

NAGY IMRE Gondolatok a 60. Vásárhelyi Őszi Tárlatról	3
CSÁNYI VIKTOR - VUKOSZÁVLYEV ZORÁN „Férjének örök emlékül építtette...”	4
FENYVESI FÉLIX LAJOS Komoly játék. Születésnap beszélgetés Eifert János fotóművésszel	5
ÁRVA LÁSZLÓ Eifert János ARS POETICA - Ötven év fotográfiái című kiállítás megnyitójára	7
BOGOLY JÓZSEF ÁGOSTON Szótlanul	11
CSETE ILDIKÓ Régi csatatér szelíd ősziidőn	12
TALMÁCSI GYÖRGY 125 éve alakult meg a HTVE	15
FLÓRIÁN FANNI ALIZ Az áradás emlékére	16
TRÁSER LÁSZLÓ Cédulák 46.	17
TÓTH ATTILA Szeged - a szomszéd város	18
BENÁK KATALIN Elmélkedés Kovács Imre Attila íróval	22
KOVÁCS IMRE ATTILA high end	23
KOVÁCS BOGLÁRKA Határokon át, határtalanul!	24
KOVÁCS ISTVÁN Pitvarosról - Vásárhelyen át - Csabára E-interjú Sutyinszki János karnaggal	26
SOÓS CSILLA A necc huszonnegyedik órája	28
BÁNYAI BÉLA Sóshalom	29
BENÁK KATALIN ● A versmondás szépsége Beszélgetés Benkő László versmondóval	30
● Jazz szól időnként Interjú Berezvai Márta trombitaművésszel	31
FÉNYESI TÓTH JÁNOS Képzeltbeli vonalak	32
KŐSZEGFALVI FERENC Egy elfelejtett vásárhelyi szobrász	33
BÁNYAI BÉLA Festődomb - művészdomb - Mártély	34
Könyvajánló - Hegyiné Csernus Judit ● Nagy Vera: A hódmezővásárhelyi Majolikatelep	24
● Szántó Imre: 150 éves a hódmezővásárhelyi Krisztusban Hívó Nazarénus Gyülekezet	25
GALÉRIA Címlap - Eifert János: Ujgúr házban (Kashgar, Xinjiang, Kína 2006) Vukoszavlyev Zorán: Ortodox kápolna Eifert János: Festődomb Mártélyon Eifert János: Tűztánc	2 35 36

Gondolatok

a 60. Vásárhelyi Őszi Tárlatról

Minden érdeklődő vásárhelyi előtt ismert tény, hogy ebben az esztendőben rendezzük a 60. Vásárhelyi Őszi Tárlatot. Bátran mondhatjuk, hogy az „alapító atyák” valószínűleg legmerészebb álmaikban sem gondolták, hogy az általuk kezdeményezett helyi értékeket és helyi művészeket bemutató képzőművészeti kiállítás ilyen magas kort fog megélni, s hogy mára az egyik legfontosabb – az összes képzőművészeti műfaj bemutatását felvállaló – országos kiállítássá női ki magát.

Rendkívüli ünnep tehát 2013 októbere a vásárhelyiek számára. A Vásárhelyi Őszi Tárlat azonban nem az egyetlen kiállítás az évnek ezen szakaszában, hiszen a legfontosabb kísérő rendezvény a Tornyai János Múzeum összes emeleti időszaki kiállítási termeiben az *Aratás* címet viselő Szalay Ferenc emlékkiállítás. Idén, a Magyar Kultúra Napján veszítettük el a vásárhelyi festészet egyik emblemikus és meghatározó alakját, Szalay Ferencet, és augusztus 25-én nyitottuk a közel kétszáz művét felvonultató emlékkiállítást. Az ő életművének a stílári és tematikai változásai finom jelzései a tárlatok történetében bekövetkezett képzőművészeti tendenciáknak és törekvéseknek, s ily módon modellezhet műveinek sora látens művészetpolitikai folyamatokat.

A másik fontos esemény az Alföldi Galéria emeletén az alföldi művészetet bemutató állandó kiállítás felújítása illetve ünnepélyes megnyitása, melynek egyik nívója az 1945-től napjainkig terjedő időszak bemutatása. A másik újdonság pedig az egykori vásárhelyi görögkeleti lelkész és műgyűjtő Wiener Tibor képzőművészeti gyűjteményének állandó kiállításon való szerepeltetése. Ezzel a megújult állandó kiállítással a Vásárhelyi Őszi Tárlatot egy nagyobb perspektívájú művészettörténeti összefüggésben lehet tanulmányozni.

A 60. Vásárhelyi Őszi Tárlat megnyitása előtt egy nappal nyílik az Emélpont Galériájában a *Politikum és társadalom a hatvan év Őszi Tárlataiban* című időszaki kiállítás, mely a Tornyai János Múzeum képzőművészeti gyűjteményéből válogatva igyekszik bemutatni az őszi tárlatok alkotógárdájának társadalmi és szociális érzékenységét valamint elkötelezettségét.

S végül, október 6-án nyílik az Őszi Tárlat az Alföldi Galéria összes földszinti termeiben. Az idei tárlaton 194 művész összesen 262 művet fog kiállítani. Ezeket a műveket a tizenkét tagú zsűrinek 768 műből kellett kiválasztani. Csak festményből volt 470 darab, amelyek nagyobbik hányada közelítette a megadott mérethatárokat, így nagyon meg kellett fontolnia a döntéseit a szakmai testületnek, hogy a kiállítás rendezőjét – jelen sorok íróját – ne hozták lehetetlen helyzetbe.

Rendkívüli ünnep tehát 2013 ősze nekünk vásárhelyieknek, mert a legrégebbi hagyományra visszatekintő regionális kiállításból országos kortárs képzőművészeti tárlattá fejlődött Vásárhelyi Őszi Tárlat és kísérő rendezvényei biztosítják annak lehetőségét, hogy e gazdag kínálatból mindenki találjon a saját ízlésének leginkább tetsző művet.

Dr. Nagy Imre
múzeumigazgató

A Vásárhelyi Látóhatár alapítványi támogatója:
Czirbusz Piroska Emlékére a Hódmezővásárhelyi Művészetekért Közalapítvány

„Ezt a kápolnát ... özv. Szilárdy Jánosné sz. Lotta Mária férjének örök emlékéül építtette 1870-ben Vásárhelyen”

...olvasható görögül, valamint magyarul a hódmezővásárhelyi ortodox temető kápolnájának bejárata felett elhelyezett emléktáblán. Az épületet az utóbbi években — miután a tetőszerkezet is kigyulladt, és a mennyezet egy része leszakadt — már nem tudták használni. Az évekig lakat alatt tartott kápolnát 2012-ben Hódmezővásárhely Megyei Jogú Város Önkormányzatának anyagi támogatásával felújították. Az Arany temetőben, a katolikus és a görögkeleti sírkert találkozásánál ma már egy gondozott, fehérre meszelt falú épület látványa fogadja az ide érkezőket.

Az egyhajós kápolna eklektikus részletekkel képzett tömege klasszikus arányú, melyen nyeregvető ül. A délkelet felé tájolt félköríves apszis felett a tetőgerinc folytatólagos, a tömegváltást kis tetőátmenet alkotja. Az északnyugati oldalra helyezett bejárat felett kis torony emelkedik, amely a rekonstrukció alkalmával változtatásokon esett át. Formája az eredeti arányokhoz képest kissé nyújtottabb lett, és mivel kevés eredeti részlet volt megtalálható, ezért az építészek egyszerű tagozatokkal képezték ki.

„FÉRJÉNEK ÖRÖK EMLÉKÜL ÉPÍTTETTE 1870-BEN VÁSÁRHELYEN”

Az épülettömeg további részein látható tagoltsághoz képest e szerény formaképzés nem feltűnő, mert az egész épületet homogenen fehér falfestés egységesíti. A torony alatti oromzat már részletgazdagabb, az épületen körbefutó dór hatású főpárkányt álló-konzolok szép ritmusa emeli ki.

A fény-árnyék hatás ezen a tagozaton érvényesül, a kápolna homlokzatait csak enyhe kiülésű lizénák tagolják. A főhomlokzat rézsús kapuzatát diadalív-motívummal keretezik a falsávok, melyek a további homlokzatokon ritmikus rendszert alkotnak. A lizénás tagolás azonos sorrendben jelenik meg a kápolna-belsőben is. Az épületbelső falsávjai középtengelyükben tagoltabbak, azonban elmarad felettük a párkányzat — így inkább csak díszítményként hatnak a síkmennyezettel fedett tér határoló falain. A kápolna oltárasztala a korabeli liturgikus gyakorlatnak megfelelően tengelyben, az apszis falához rendezve, lépcsőzetes kiemeléssel került kialakításra. Az egyszerű tömegképzésű, de részleteiben gazdagabb formálású kápolna a magyarországi ortodox temetőkápolnák sorában (Baja, Mohács, Székesfehérvár, Üröm) a donátori hagyományoknak megfelelő magas építészeti minőséget képvisel.

Az épület utólagos szigetelésének munkálatai, illetve a ravatal átépítése miatt szükségessé vált a Szilárdy-Lotta család hat tagjának végső nyughelyet adó családi kriptá 1893-ban elfalazott bejáratának kibontása is. Bár a dongaboltozatos kriptá belsejében kivitelezési munkálatokat nem végeztek, lehetőségünk nyílt a város és az ortodox közösség életében egykor meghatározó szerepet betöltő család fém koporsós temetkezéseinek megtekintésére. A hat díszes, művészi kialakítású koporsót eredetileg egy méter magas téglaszlopokra fektetett deszkákra helyezték, a kis helyiségben falfülkéket nem alakítottak ki. Idővel a 15 oszlopon nyugvó deszkák elkorhadtak, és a vas fonytúval ellátott réz, valamint bronz vere-

tekkel díszített, pácolt vaslemezből készült koporsók egymásnak dőltek, illetve a földre zuhantak. A hat koporsóból egy egyszerűbb kivitelű volt, melynek fedőlapjára fehér festékkel írták az elhunyt nevét és életkorát. Ez a felirat sajnos mára teljesen olvashatatlanra vált. A többi a korstilusnak megfelelően nővényi frízekkel, oroszlánfejekkel és angyalalakokkal ékesített kivitelű volt.

A kora újkorban a világi előkelők, az uralkodóházak tagjainak körében volt jellemző a fémkoporsós temetkezés, melyeket gyakran neveznek — elsősorban méretük miatt — szarkofágoknak. Ilyeneket láthatunk a bécsi Kaisergruft-ban, a Császári kriptában, a gannai Esterházy családi sírboltban, a kaplonyi Károlyi kriptában, de a budai királyi palota várkápolnája alatt meghúzódó nádori kriptában is hasonlókat találtak. A 19. században a vagyonosodó polgárcsaládok tagjai számára is elérhetővé váltak ezek a költséges díszkoporsók. Pontosabban ezek egyszerűbb, préselt lemezből készített, változatosan, a megrendelő igénye szerint díszített, már-már tömegtermelésben készült példányai. Az ortodox kápolna alatti díszkoporsók közül az egyiket meg tudtuk annak sorozatszámát, valamint a készítő védjegyét is figyelni.

A családi sírboltba 1893-ig hat embert temettek, nevüket a kápolna szentélyének falára elhelyezett mészkő emléktábla őrzi.

Lotta Mária (1847-1867)
Szilárdy János (1793-1870)
Antonovics Tivadar (1824-1875)
Szilárdy Lotta Mária (1803-1881)
Lotta János (1803-1885)
Lotta Jankovics Erzsébet (1821-1893)

Annak ellenére, hogy a koporsók megtartása láthatóan nagyon rossz volt, és az azokat tartó deszkák is az enyészeté lettek, a temetkezések exhumálását semmilyen más körülmény nem indokolta.

Csányi Viktor – Vukoszávlyev Zorán

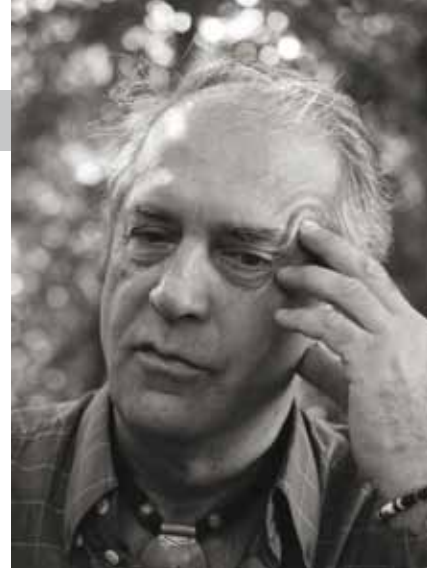
Vásárhelyi LÁTÓHATÁR • www.vasarhelyilatohatar.hu

IV. évf. 15. szám 2013/3. • **Kiadja:** HDK Hód-Biotech Kft. Felelős kiadó: Fuchsz Máté ügyvezető. **Szerkesztőség:** Vásárhelyi Látóhatár Szerkesztősége 6800 Hódmezővásárhely, Rudnay Gyula u. 49. fsz. 2. **E-mail:** benakk@gmail.com **Telefon:** + 36 20 280 2529 Főszerkesztő: Benák Katalin. E lapszámunk vendégszerkesztője: Eifert János fotóművész. A szerkesztőség tagjai: Bányai Béla, Borus Gábor, Gaál Györgyi, Simon Ferenc, Soós Csilla. Nyelvi lektorok: dr. Radicsné dr. Ruzsa Ilona és Takátsyné Farkas Irén • **Nyomda:** Norma Nyomda, Hódmezővásárhely, Rostás Pál nyomdavezető • **Megjelenik:** negyedévente **Kapható:** LÍRA KÖNYVESBOLT, PETŐFI UTCA - EMLÉKPONT, KÁLVIN ANTIKVÁRIUM ÉS KÖNYVESBOLT, MAGYAROK BOLTJA - Lázár utca, NÉMETH LÁSZLÓ VÁROSI KÖNYVTÁR, VÁSÁRHELYI LÁTÓHATÁR SZERKESZTŐSÉGE. • **Megrendelhető:** Vásárhelyi Látóhatár Szerkesztősége. 6800 Hódmezővásárhely, Rudnay Gyula u. 49. fsz. 2. **E-mail:** benakk@gmail.com **Telefon:** + 36/20/280 2529 **Átutalással:** Raiffeisen Bank Rt. 12067008-00149806-00100007. A 2012. évre 1.500,-Ft + postaköltség. • Minden jog fenntartva! ©Vásárhelyi Látóhatár. HU ISSN 2061-8182 Ny.t. 163/0239/2/2010. Első közlésű, elektronikus formátumú, nyelviellenőrzött kéziratot fogadunk, mely tartalmáért a szerző vállal felelősséget. Információink és az *Adatvédelmi nyilatkozatunk* megtekinthető a www.vasarhelyilatohatar.hu honlapunkon.

KOMOLY JÁTÉK

Születésnap beszégetés

Eifert János fotóművésszel

EIFERT JÁNOS PORTRÉ
(RÁFI DÉNES FELVÉTELE)

Keresve se találhattunk volna jobb helyet a találkozásra, mint a Nemzeti Táncszínház auláját. Születésnapján itt nyílt kiállítás, szigorú keresztmetszet a hatalmas életműből, hogy megmutassa a budapestieknek az elmúlt fél évszázad képeit. Novák Ferenc koreográfus szorgalmát, szüntelen érdeklődését emelte ki a megnyitón, első lépéseit a fényképezés felé. Csillagként főlshuhanó pályáját.

Eifert János szakmájának egyik legismertebb képviselője. Sokoldalú alkotó, megújuló és szüntelenül kísérletező. Szinte minden jelentkezése valami meglepetést tartogat, sikert és vitákat. Tánc- és aktfotói indulása óta jelen vannak, természetképei világjárását dokumentálják, új munkái a hétköznapi kis csodáit. 190 önálló kiállítás volt, 680 csoportos tárlaton szerepelt, 168 díjjal jutalmazták munkáit. És akkor még nem említettem szakmai írásait, előadásait, tanításait a fiatalok körében...

Hetvenedik születésnapján közös szülővárosunkról kérdeztem, a gyorsan lepergett évtizedekről, új terveiről, nemrégien elhunyt édesanyjáról, aki nem lehet itt a köszöntésén.

A SZÜLŐK: BÓDI LENKE, EIFERT JÁNOS 1943 KÖRÜL
(FOTÓ LUSTIG)

- Édesanyám nagyon közel állt hozzám – kezdi az emlékezést –, ő nevelt. Szüleim korán elváltak, s apám földrajzilag is távol élt tőlem. Magamról tudom, hogy egy apa, egy férfi másképpen kötődik a gyerekeihez. Mind az ötöt, a nevelt lányomat is nagyon szeretem, bármit megtennék értük.

Anyám rendkívüli egyéniség volt, annak ellenére, hogy tipikus vásárhelyiként élte az életét. Szorgalmas ember, nemcsak a növényeire, tyúkjaira, nyulaira figyelt oda, de a munkájára és a társaira is. Gyönyörűen írt, most látom, ahogy olvasom régi leveleit. Kitűnően tanult, tudta a gyors- és gépirást, a polcán lévő könyvei voltak első olvasmányaim. Mikor mentem a távoli kútra vízért, vittem az Ezer szó németül című kötetet, és tanultam tízévesen az idegen nyelvet. Ennek ma is nagy hasznát veszem külföldi útjaimon, vagy előadásaimon...

- Apádtól nem örököltél könyveket?

- Apámnak egy fűszer-csemege boltja volt a Kossuth tér sarkán, ahol földszintes üzlet sor húzódott, a legelső volt az övé, amit a nagyapámtól örökölt. A gyerekkori emlékek, élmények, a selyemhernyó tenyésztés, az is nagy kaland volt, kis pénzkiegészítés a szegénységben. Először elhoztuk gyufásdobozban a petéket, egy rajzlapra rátettük, kikelték, azután a hernyók egyre növekedtek. Fűzetekre, a székekre, az ágyra, az asztalra, mindenhová terültek szét; zsákszámmra hoztam a piac környékéről az eperlevelet. Ha arra járok, ma is ez jut eszembe.

- Kosztolányi azt írja valahol, ha meghal édesanyánk, akkor leszünk igazán felnőttek.

-Nyolcvanhárom éves korában hunyt el, hosszú betegség, rák elleni küzdelem után. Az én felnőtté válásom valószínűleg akkor kezdődött, amikor 1960-ban tizenhét évesen fölkerültem a Honvéd Együttesbe táncosnak.

Albérlet, önfenntartás várt rám, felelős élet, távol a szülői háztól. A hazalátogatás is nagy esemény volt, mert akármikor nem lehetett legrani... Halála nagyon megviselt. Egyre jobban érzem a hiányát, a nem múlt fájdalmat, hogy miért nem hívtam fel többször. Mennyit kért: „Janikám, csak egy telefon, hogy jól vagytok”. Én csak vártam, majd szép hosszú levelekkel tiszteltem meg, és beszámolok mindenről. Halála pillanatában ott álltam az ágyánál, és átéltem amikor a lélek elhagyta a testét. Megnyugvás lehetett, hogy egyik fia ott volt, fogta a kezét, rábizhatott még néhány kedves üzenetet.

- Hiányzik nagyon?

- Mindig figyelt másokra. Minden kiállításomon, ami a környékén nyílt meg, eljött, és volt véleménye, dicsérete és kritikája. Félttem, mit fog szólni aktképeimhez, ő, aki baptista hitben nevelkedett. Gyerekkoromban, éppen ezért, színházba vagy moziba menni bűn volt. Az is érdekes, hogy a baptistáknál a 18. életév betöltésekor, ki-kik maga dönti el, hogy melyik vallást választja. Jártam Budapesten is imaházban, a bemerítés gyönyörű volt, vagy Mártélyon a Tiszában, hófehér ruhába beöltözve történt a szertartás.

- Indulásodról már sokat beszéltél. Arról kérdeznék inkább, mi történt veled az utóbbi években?

- Talán az elmúlt tíz esztendőről kellekne beszélnem. Magánéletemben válás volt, ami nagyon megviselt, annak ellenére, hogy gyermekeimmel, volt feleségemmel jó a kapcsolat. Tragikusan éltem meg a fájdalmakat, ez lehetett az oka, hogy Amerikától kezdve, Indián, Kínán, Svájcban keresztül sok országba ellátogattam. Ugyanakkor ez az útkeresés, társkeresés, saját emberi pozícióim meghatározása is volt. Szívós alkotói munka. A fotográfiában arra törekszem, hogy a dolgokat ne csak turisztikai érdekesként mutassam meg, hanem az emberi oldalról. Bármit fényképezem, a képzőművészetből nyert tapasztalataim alapján csinálom új műveimet. Úgy, hogy első látásra megfogja a nézőt: a kompozíciója, a színei, a pszichológiai hatása.

**EIFERT VERBUNKOT TÁNCOL
A PETŐFI MŰVELŐDÉSI HÁZ SZÍNPADÁN
(HÓDMEZŐVÁSÁRHELY, 1959. DECEMBER 17.)**

- Változott a munkamódszered?

- Olyan képet akarok, ami első látásra megállítja a nézőt, s ahogy tovább figyeli, éli világát, újabb réteget fedezzen föl. A stílusom, formavilágom összetettebb lett, a szürrealizmushoz közelít. Nem azt mondom, hogy az örökkévalóságnak dolgozom, de hadd legyek kicsit túlzott önbizalommal, igen is arra törekszem, hogy ne csak a pillanatról szóljanak a képeim, hanem öt év, ötven, ötszáz év múlva is, nagyképűen hangzik persze, de nem vagyok az, legyen értéke annak a lenyomatnak.

- Kormos István válogatott verseskötétén a te képed látható. Hogyan született a felvétel?

- A 70-es évek elején fotóriporterként dolgoztam a Búvár című természetvédelmi lapnál. Mellette az Új Tükörnek, a Muzsikának, a Népművelésnek is vállaltam munkát. Ebbe sok minden beletartozott: portré, borító, illusztráció... Így jutottam el a játékos-komoly versvilágú Kormos Istvánhoz is. A munkamódszer olyan, ahogyan én is tanítom a fiataloknak. Ha megkapjuk a feladatot, készülünk fel, tudjuk, hogy kivel fogunk találkozni? Milyen ember? Ha valódi portrét akarunk, akkor abban a pillanatba a jellemének, életművének bele kell sűrűsödni. Elkészítettem a portrét, ahogy a szívére teszi a kezét (akkor már három infarktuson volt túl). Később visszamentem a nagyitással, s megkértem, hogy régi írógépebe fűzzünk be egy kéziratot, így lett az egészsből egy sorozat.

- Pilinszkyről is érdekes montázst készítettél.

- Egy képes hetilap megbízásából kerültem vele kapcsolatba. A Balaton partján, az írószövetség alkotóházában kerestem föl. Akkor már ismert költő volt, járta Európát, Párizsban felolvasásokat tartott. Állandóan dolgozott, szívta egyik cigarettát a másik után. A képeken jól látszanak törekeny madár-kezei, amelyek érzékenységre utalnak. Közlés előtt mindig megmutattam jóváhagyás céljából. Ez segítség is volt, mert a visszajelzések mindig megerősítettek abban, hogy érdemes továbblépni és kísérletezni.

- Régóta járod a világot, hogyan látod a jövőnket?

- Úgy tűnik, a munkám miatt nem volt időm betekinteni egy-egy ország hétköznapijába. De nem így van. Bárhol jártam, bármilyen társadalmi közösség között fordultam meg, mindig a harcot, a küzdelmet láttam a koncert! A nem szűnő gyűlölködést, ami nemcsak a szóváltásokban parázslott, de a tettegességig, a gyilkolásig fokozódott! Ez Amerikában éppen úgy érvényes, a sokat hangoztatott demokráciában, mint más földrészekben. Kísérőim felkészítettek New Yorkban, ha valaki a torkomnak szegez egy kést, akkor azonnal adjam oda, amit kér tőlem, ne ellenkezzek. Mikor Indiában, Kalkuttában volt kiállításom, s volt időm a nagyvárosban szétnézni, először fordult elő velem, hogy visszacseréltem a repülőjegyemet, mert nem tudtam elviselni az izonyatos nyomort.

- Hetvenedik születésnapodon legfontosabb kiállításodat szülővárosodban, Vásárhelyen mutatod be?

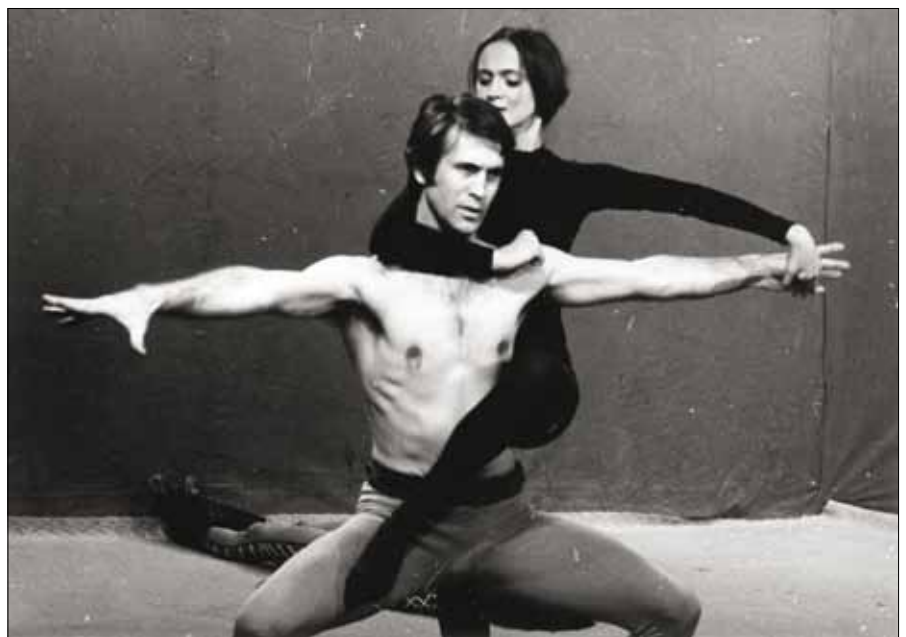
- Az ember úgy érzi, szinte kötelessége, ha már ilyen kerek 70 évet megért, szülővárosának megmutassa, hogy mit alkotott.

Hiszen, ami tehetség velem született, az onnan van, amit tanultam az iskolában, a könyvtárban, ami gondolkodásom lényegét megalapozta, mind ott kaptam. Életmű kiállítás, az Alföldi Galéria földszintjének mind a kilenc termét, két hosszú folyosóját megtöltöm a képeimmel. Éppen alkalmas arra, hogy egy-egy korszakomat összegezzem. Ma, a digitális korszakban, a számítógépes feldolgozás idején, érdekes megmutatni a klasszikus analóg fényképezésnek maradó darabjait. Egy jó kép, függetlenül attól, hogy milyen formában jelenítik meg, a gondolati és tartalmi mondanivalója adja az értékét.

- Munkával ünnepeled születésnapod. Volt-e idő valamilyen számvetésre?

- Mindig hangsúlyozom, a fotózás nem a pillanat művészete, hanem a gondolkodásé. Az expozíciós időben: a másodperc töredékében, hetek, hónapok, évtizedek tapasztalata és élménye sűrűsödik. Nem azt mondom, hogy abban a pillanatban egy egész életet próbálok megmutatni, de a lehető legtöbbet. Nem venném a bátorságot, hogy minősítsem saját munkámat, inkább mások reflektálását veszem figyelembe. Szóban vagy írásban, mit mondanak rólam. Abban elégedett lehetek, hogy táncosként és fotográfusként is olyan foglalkozást űzhettem, amit szeretek. Nehézségei ellenére is örömet jelent fényképezni. Sokan kérdezik, miért ez a sok kiállítás? Nincsenek lehetőségek újságnál, folyóiratnál, magazinoknál, egyedül a kiállításokon tudom elmondani a gondolataimat. Ezt teszem továbbra is, itthon és külföldön, mondom fáradhatatlanul: fájó és gyönyörű az élet, és nem reménytelen.

Fenyvesi Félix Lajos

**EIFERT JÁNOS ÉS BANGÓ ERZSÉBET A „REPÜLÉS”-BEN, FODOR ANTAL KOREOGRÁFIÁJÁBAN
(HONVÉD EGYÜTTES, ARCHÍV FELVÉTEL)**

EIFERT JÁNOS ARS POETICA

Ötven év fotográfiái című kiállítás megnyitójára

Kedves Közönség! Hölgyeim és Uraim!

Megtisztelő és ugyanakkor zavarba ejtő a feladat, amire felkértek. Eifert János helye a magyar kortárs művészetben és az elmúlt ötven esztendő kiemelkedő munkáit bemutató retrospektív kiállítása talán műértőbb megnyitó személyt kívánt volna. Én ugyanis nem tanultam művészetet, sem esztétikát, így nem ismerem a titkokat, amellyel a művész világokat varázsol elénk. Ezért nem vállalkozhatok elemzésre, még kevésbé értékelésre. Ehelyett szavaimat próbálok tisztelgő rendbe állítani, hogy méltóak legyenek ahhoz az emberi és művészi úthoz, amely ebből a városból indult, és amelynek kimagasló értékeit láthatjuk ezekben a termekben.

Elolvastam ugyanakkor eddigi életem során sok-sok szót és mondatot, amelyek valahol mind ugyanarra keresték a választ: mik is vagyunk és miért vagyunk mi emberek, és miért van az emberi életnek az a sok, haszonra nem váltható fényűzése, mint a filozófia, a vers vagy a képzőművészet. Azaz miért vannak az emberiség ősi korától fogva még a mai napig is olyanok, mint Eifert János, akik – Nagy László gyönyörű szavait idézve – művelik a csodát és nem magyarázzák, akik lángot lehelnek deres ágra, és felfeszülnek a szivárványra.

A VILÁG VÉGÉN
(BALATONFELVIDÉK, 1982)

Minden lelkünket megragadó képben, szóban, mozdulatban annak a bizonyos tiltott gyümölcsnek a keserű ízét érezzük újra, és ez boldoggá tesz, mert eggyé tudunk válni a teremtett világ minden szépségével, és elborzaszt egyben, mert eszünkbe juttatja, hogy ennek ára az elmúlás.

**„Az ember feljő, lelke fényfolyam,
A nagy mindenség benne tükrözik.
Megmondhatatlan kéjjel föltekint,
Merőn megbámul földet és eget;”**

– írja Vörösmarty létértelmező filozófiai drámájában.

A művészet a teremtés csodájának az analízátora és – részletekben ugyan – a teremtés csodájának reprodukciója. Nézzék meg Eifert János egyik korai fotóját; A kertész kezét! „Sártól, naptól, nehéz munkától kerges tenyerek, óvó sátként fogják körül az elültetett életet.” – írja róla mély líraisággal Szentí Tibor, aki maga is sok-sok ilyen kezet szorított meg életében. Majd idézzék maguk elé Rodin plasztikáját, az Isten kezét, és a teremtés titkai feltáruznak a szemlélő előtt.

Még talán ebben a mai prózai korban sincs embertársunk, aki ne keresné a válaszokat ezekre a kérdésekre, vagy akit ne nyugtalanítanak létezésünk titkai. És vannak a művészek, akik – Platón gondolatmenetére utalva – kisebbet kortyoltak a felejtés folyójának vizéből, mielőtt lelkük a testükbe költözött, és ezért sok mindent megőriztek onnan túlról az ideák világából.

Eifert János egészen bizonyos, hogy éppen csak megízlelte ennek a folyónak a vizét. Ezért létezésének esszenciája a művészet. Pályáját táncművészként kezdte. A tánc a legősibb művészetek egyike, és egészen bizonyos, hogy átjárót jelent föld és ég között. Eszköze Isten teremtésének legnemesebbike, az emberi test, hiszen tudjuk, hogy az ember az Úr saját hasonlatosságára teremtette.

A FÖLD ÁLMA
(1984)

Ha van hitünk, hogy értelmezzük zsidó-keresztény mitológiánk jelképeit, elfogadhatóvá válik az a magyarázat, amely szerint az eredendő bűnnel megfőszattunk ugyan a halhatatlanságtól, de megkaptuk cserébe a teremtő értelmet és annak felelősségét. Így maradhattunk, Vörösmartyval szólva – ha csak röpké néhány évtizedre is – „a föld s az ég fia”.

Talán itt kereshető a válasz az imént fölvetett miéltre. Az ember teremtő hajlama ölt formát rajzban, képen, elrendezett szóban vagy éppen a tudomány titokfejtésében.

A tánc ugyanakkor az idő és a tér művészete is. Innen vezetett azután útja a fotóművészethez, amely a táncsal szemben egy pillanatban rögzít teret, időt és mozdulatot. Művészi tehetségének és kreativitásának szolgálatába állította az új művészeti ág minden technikai lehetőségét.

A KERTÉSZ KEZE
(TARNAMÉRA, 1978)

Mindig hangsúlyozza ugyanakkor, hogy a művészi kép készítése nem technikai, hanem szellemi, gondolati, érzelmi folyamat, az jóval az exponálás pillanata előtt kezdődik, és utána ér véget.

Kivételes technikai tudását kezdettől fogva szívesen osztja meg másokkal. Munkásságának meghatározó része a tanítás. Képirás című kötete alapmunka minden a fotózás és a fotóművészet iránt érdeklődő fiatal számára. A szó valódi értelmében vett művésztanár. 2008-ban a vásárhelyi fotószimpóziumon iskolám diákjai számára is emlékezetes foglalkozást vezetett.

HALÁLBA ZUHÁNÓ MADÁR
(KISKÖRÖS, 1978)

„Ám tanít művészként is. Látni tanít. Nem nézni, illetve nemcsak nézni, hanem látni. Ahogyan írja egy helyen: „A szemünkkel nézünk, az agyunkkal látunk”. A látás képessége az értelmes, álságoktól mentes emberi élet feltétele. A látás segít abban, hogy képesek legyünk újra arra, amire a gyermekkorukban képesek voltunk, éljük és érezzük a minket körülölelő világ szépségeit, hogy észrevegyük a rohanás közben ránk pillantó kutya tekintetében a szépséget és az értelmet. Vagy, ahogyan Nagy László írja Szent Ferenc-i tisztasággal:

**„csodában élünk: az édes nyálat fűszálak ablakká húzzák körénk s ne félj a sorstól, ne félj a rongytól gúnyánkat megtermi ránk a fény”
Akik látni tanítanak, élni tanítanak.**

Ezzel a kiállítással köszöntjük Eifert Jánost, a Vásárhelyről induló művészt. Bizonyára véletlen, hogy három kiemelkedő fotóművész (Plohn József, Elkán László és Eifert János) biográfiajának is vannak vásárhelyi kötődései. Jó lenne hinni, hogy ebben szerepe van az itteni ember sajátos világlátásának is.

IMRE BÁLINT EGYKORI ESKÜVŐI KÉPÉVEL
(HÓDMEZŐVÁSÁRHELY, 2006)

Odahaza is el tudta mondani, milyen különös, furcsa dolgokat látott a komédiában. Tanulni möggy az embőr a vásárba - mondogatták.”

SZOBABELSŐ
(HÓDMEZŐVÁSÁRHELY, 2006)

Kiss Lajos a vásárhelyi vásároknak a városba utazó falusi, tanyai emberek életében betöltött szerepéről írja:

„a világnorámákban, sztereoszkópban külső országok tájait, őserdeit, nagyvárosainak díszes épületeit, különféle nevezetességeit, csaták, messinai földrengés okozta romokat nézegetve, a nép más világot látott, más életformát.

Komolyan nézte azt, mást és többet jelentett neki, mint az olvasott embernek.

A szülőváros indíttatásáról Eifert János így vall:

„szülővárosomnak óriási szerepe volt eszmélésben, kibontakozásomban, hogy nemzetközi elismertségű táncművészként, majd fotóművészként emlegessenek, hiszen a jó művek létrehozásához nemcsak fotográfiai ismeretek, fotó-esztétikai és -technikai tudás szükséges, hanem a más művészetekhez és leginkább az élethez való közelség, legfőképpen az emberség szükséges.

HAJNAL

(MONTAGNE-AU-PERCHE, FRANCIAORSZÁG, 1984)

A szüleim, a barátaim, az iskoláim, a tanárain, a munkahelyeim - köztük a Bethlen Gábor gimnázium, Grezsa tanár úrral az élen, a Zeneiskola Steiner Béla irányításával, a Vásárhelyi Népi Együttes Lutor Gyula koreográfus vezetésével, a Németh László Városi Könyvtár olvasóterme, könyvtárosai, a Tornyai János Múzeum - az Őszi Tárlatok színhelye - Dömötör János igazgató úrral, és a legfontosabbat utolsóként említve - Szentí Tibor író, néprajzkutató barátom mind ott vannak bennem, mögöttem, szellemi értelemben a műveimben, a könyveimben és az előadásaimban.”

Hódmezővásárhely városa büszke arra, hogy művészetének egyik alkotóelemét, az emberséget adhatta útravalóul.

Eifert János, ahogyan a valódi művészek, szabad ember. Ezt jelzi, hogy pályája során 44 országban járt. E szabadság művészi lenyomatait ezen a kiállításon is láthatják. Útjainak azonban van egy állandó vonzópontja, a szülőháza. Ennek a hűségnek gyönyörű kifejezője a felhőkarcolók közé elhelyezett nagyiváni parasztház képe, amelynek pislákoló fényei minden magasból és minden távolból látszanak, akkor is (vagy éppen akkor igazán), ha az ember lehunyja a szemét.

Alkotó, teremtő és tanító munkájához az elkövetkező évtizedekre is kívánok sok erőt, örömet és sikert. És zárszóként megköszönöm neki, hogy munkásságával, személyiségével hitet ad nekünk ahhoz, amit John Lukács, az egyik legnagyobb élő magyar történész így fogalmazott meg:

„Az emberi szabadság nem körülmény, hanem feladat”.

Árva László

(Elhangzott Eifert János ARS POETICA – *Ötven év fotográfiái* című kiállításának megnyitóján, az Alföldi Galériában, Hódmezővásárhelyen, 2013. június 16-án, délben.)

SIRÁLYOK A NIAGARA FELETT

(2006)

GYEREKEK A VÍZPÁRÁBAN, AZ EGYKORI KASZINÓ ÉPÜLETE ELŐTT

A vernisszázs és finisszázs pillanatai...

BOGOLY JÓZSEF ÁGOSTON

SZÓTLANUL

Ajtódon dörömbölnek. Szavakkal ölnek csöndet.
Guruló gyöngyeid újra szétrepülnek. Beszélhetsz

az úrnek. A Hold világít, a Tejút ragyog. Őszi kert
lámpásai a csillagok. Kis ellenfényben tőled tanul

a nyugtalanul motoszkáló erdei vad. Bokor árnya
kóbor alakot rajzolgat a hóra. Fázol? Sokat voltál

távol. A szélbe mondott szavaid vándorok lettek.
Jeges sziklák repedeznek. Árvíz apad. Vakmadár

hazatalál. Pazar tűzeső hamvad el. A levegős, tág
tér veled marad. Holtnak vélt mederből víz tör elő.

Kis neszek gyűrődnek hártypapíron. Régi arcod.
Sodrásban szótlantul lazulni? Láthatatlan örvények.

Ismeretlen, nagy tó. Nádas szigetén rejtőzik este
tested sátra, derús fény. Sebével futja útját veled

a világ. A sóhajt hallod: „Majd hívlak, tavasszal.”
Holnap találkozunk? Nyáron, eső után vagy soha

már. Álmod finom mintázatán rét zöldell, gulya
szirmot tapos. Szél fújja rojtos léggököreidet itt.

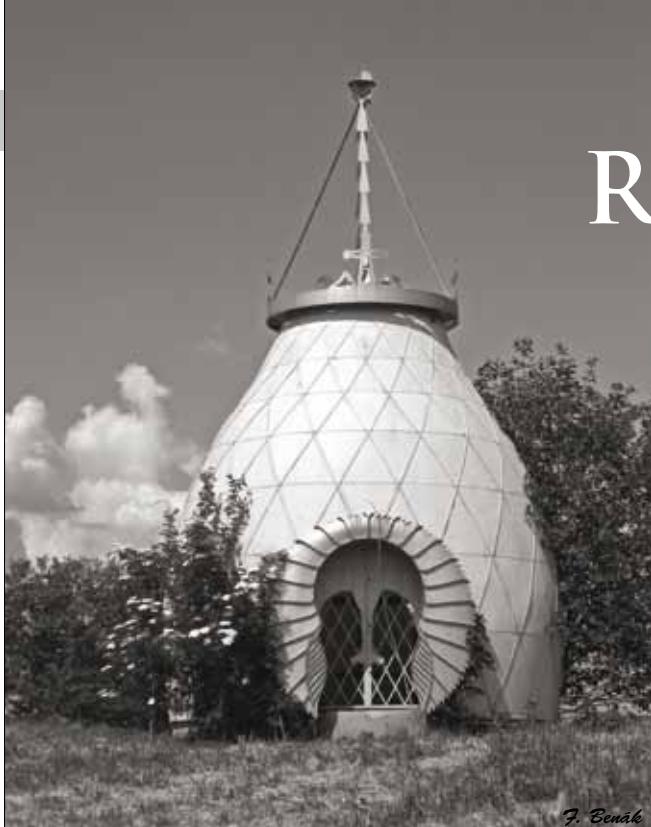
Amott édes fűgéidet a darazsak lepik. Aszályos
múlt vetít, él. Szomjúhozót itattak, megszületté.

Oszthatatlan új képek, csendes fészked. Perzsel
a határ. A valóságod? Hallgatag a boldogságod?

◀ **EIFERT JÁNOS ARS POETICA - ÖTVEN ÉV FOTOGRFÁIÁI**
ÉLETMŰ-TÁRLAT MEGNYITÓJÁN, ÉS A FINISSZÁZSON AZ ALFÖLDI
GALÉRIÁBAN
(DÖMÖTÖR MIHÁLY, DOBÓCZKY ZSOLT, DUSHA BÉLA ÉS
TJM FELVÉTELEI)

◀ **EIFERT JÁNOS: MARCEL MARCEAU (1968)**

RÉGI CSATATÉR SZELÍD ŐSZIDŐN...

Idelent délen valami különös időtlen-nyugalommal őszül, színesedik a táj. Az „októberi bágyadt búcsúzónál” szinte mozdulatlanok a napégette mezők, ezüst színnel rezegnek szüntelenül a Tisza parti nyárfák levelei. A közeli ártéren, a szakadópart mélyén lassú méltósággal sodródik a Tisza. Vize „októberi égbék”, és a vonuló felhők fölött végtelen magasságot sejtet...

Künn a tanyán a puha fűbe sűrűn potyog a körte. Édes levétől bódult darazsak „seregölnek”. Hajnali ködöt űz a felkelő Nap. Rövidülnek a nappalok. Csípős, tiszta éjszakákon az égi kupolán csillagmilliárd ragyog: a Hadak útja szikrázik felettünk. Virradattal előtűnik az égi „csillagösvény” földi mása, a „földi hadak útja”.

A Hód-tónál, ezeken a napégette mezőkön – haj, regő-rejtem –, anno Domini, „*az Úr 1282-ik esztendejében Oldamir kun vezér összeszedte a kunok seregét, és a Hód nevű tónál ellenség módjára tört Magyarországra, hogy uralma alá hajtsa...*” – írta hajdan a Képes Krónika, 1358 körül. És én, a késői krónikás, ecsettel írom a veretes sorokat, 720 évvel később, egy süveg- formájú épület belső, fehér falára.

A Képes Krónika szövege és a Művész ecsetje nyomán szinte megelevenedik a réges-régi történet, a kunok és a magyarok csatájáról, mely itt dúlt a Hód-tónál, a Szigetben.

„László király vitéz Józua gyanánt indult harcba nemzetéért és országáért.”

Hódmezővásárhely városa 2000-ben elhatározta, hogy emlékművet állít a több, mint 720 esztendeje történet csatájának. A gondolat Szentí Tibor írótól, néprajzkutatótól származott. A csata itt történt a Szigetben, a mai város alatt.

A város vezetősége azonnal megértette, hogy ez nagyon a városhoz illő gondolat. Erős hagyománya és szeretete alakult ki itt a képzőművészetnek, amely a XIX. század végén, a festő Tornyai János munkássága nyomán kezdődött, s olyan emberekkel folytatódott, mint Rudnay Gyula, Pásztor János, Iványi Grünwald Béla... Plohn József fotográfus, szobrászok, keramikusok, akik mind országosan ismert művészek lettek, tovább öregbítvén Vásárhely jó hírnevét. Ezt a várost szeretik az itt lakók. Itt „böcsülete” van a művészeknek, művészeteknek. Emlékmű állításához tehát Vásárhelynek minden adottsága megvolt. Ma úgy mondanánk: nagyszerű „emberi erőforrásai” voltak és vannak.

„Ebben a hadjáratban Tamás fia Lóránt, serény vitéz, bátran támadta meg lándzsájával a kunokat, sokakat dicséretesen átvért és leterített.” Haj, regő-rejtem...

A dombos-lankás Dunántúl szülötte, Szalay Ferenc festőművész már főiskolás tanulmányai alatt, a nyári művésztelepek idején, megszerette, lelkét rabul ejtette az a különleges „aura”, amely e tájnak sajátja. Széljárta, szabad mezők, jó „hamar lovak”, a színek és fények, s a föld sokszor nehéz sorsú, de a jóra, szépre fogékony népe...

A Festő kint lakott a földek között, egy közel száz esztendő s malomban, amely szinte egyetlen építményként maradt meg a „sömmi” közepén.

A malmok évszázadok, évezredek óta szakrális helyek.

Valahányszor munkájából föltekintett, látta az egész látóhatárt. Azt, hogy körülötte az ég a földet éri. Feje fölött a malom kupolája a csillagos ég, iránytűje a Hadak Útja, ami itt az Alföldön, felhőtlen tiszta éjszakákon mindig jelen van.

A festő nap nap után részese volt a kozmikus élménynek, érezte, benne él a Világmindenségben, amelynek ő része, és amelyet tudatosan megtapasztalhat. Ezzel az élménnyel, ilyen lélekkel festette alkotásait.

A város elhatározása, hogy „emlékmű állíttassék” a hajdani, nevezetes csatának, döntően Szalay Ferenc – a Festő – számára méretezett feladat volt. Lovasczata megfestésére csak rendkívül ritka, különleges tudású művész vállalkozhat. A Festő egész életében készült erre: megadatott számára. Mondhatjuk, az Isten is neki szánta!

A csata emlékhelyének kialakítására Csete György építész kapott megbízást, aki szakrális teret, templomot, emlékhelyet többször is tervezett. Tervei alapján készült az Ópusztaszeri Emléktemploma, körülötte az ún. Jurta-falu, Halásztelek, Kőszeg, Beremend, Debrecen-Tégláskert templomai, az 56-os emlékkápolna Kiskunmajsán...

A 2000. év augusztusára elkészült a Szigetben – a régi csatatér területén – egy nyolc méter magas, kör alapú, süveg formájú, felfelé csúcsosodó kupola. Fej és arc formájával a sík mezőben, elszáradt fűtengerben, úgy tűnik, mintha a lenyugvó Nap után tekintene. (Elhagyott csatatér sugallta gondolat...)

A csata eseményeit ebbe a süvegformájú kupolába gondolta megfesteni az Építész: nagy lovas csatát, az élet-halál küzdelmet, valamint a Képes Krónika latin leírását és a magyar fordítását.

A szöveg „falra írása” volt az én feladatomban, a főfalra latinul, majd magyarra fordítva körben, a kupola alsó harmadában, kb. 100 cm széles sávban. A tervezett színes, gazdag iniciálékból egy, és egy díszes zászló valósult meg.

Festéket keverek. Mélybarna, különböző árnyalatú földszíneket, ezüsttel. A régi történetet ecsettel írtam – festettem a fehér falra.

Eddig nagyméretű lenvásznakra dolgoztam, az iparművészeti munka jellegének megfelelően, textilfestékekkel. Többek között megfestettem *Szent István Intelmeit* 13 nagy méretű kárpitra; a legfontosabb nyelvemlékeinket: *Ómagyar Mária-siralom*, *Halotti Beszéd* (a Magyar Nyelv Múzeumban vannak) és *Miatyánk-zászlót* az Ópusztaszeri Nemzeti Emlékpark templomának.

Szeretem nyelvünket, régi szövegeinket. Elég sokat írtam, de falra, ilyen méretben még nem. Öröm szép színekkel, veretes szavakkal foglalkozni.

Kun László falra festett alakja körül a Hód-tavi csata történetének betűi szaporodnak... anno Domini, az Úr 1282-dik esztendejében... Körülöttem a megfestett hadrend: királyi sereg – lovas és ló, talpig páncélban, várakozva –, szembe velük esőverte kun lovasok vad vágatában. Felettük a kupola-égbolt festése most kezdődik. Sötét viharfelhők gyülekeznek. A nagy zivatar – villám, szivárvány – még a Festő fejében, kezében, ecsetjében szunnyad...

A félkör alakú fehér fal közepén áll, jogarral a kezében, királyi díszben a fiatal IV. Kun László. Arca komolyságát enyhíti, hogy egész alakjával szembe fordul, de szemei a jobb oldalon rivalgó kun harcosokat figyelik.

A Festő finom utalását megérthetjük az eseményeket ismerve.

László király alakját latin nyelvű szöveg veszi körül. Miért éppen latin? – kérdezhetnénk. A Festő elfogadta a szöveg leírójának javaslatát. Úgy véltük, a latin szavak jobban érzetik a kort, a régi „kódex-létkört”.

Teljes egyetértésben alkottunk. Természetesen voltak apró „kilengéseim”, „önállókodásaim”, de ő – mint jó művész és jó pedagógus – hagyta. Ő is szerette a „liturgia” latinját. Nincs hozzá fogható, ha az ember átéli a „teremtő munka” örömét –, miközben a kupolán kívül zsong az élet. Napfényes kora őszi mezőkön tücskök hada zizeg, a távoli tanyák felől a hétköznapi hangjait hozza a délutáni szél.

Haj, regő-rejtem...

„Amikor azután a harc a felek között nagyon heves lett, Isten kegyelméből hirtelenül és váratlanul záporosó támadt a pogányokkal szemben...”

Váratlanul a Festő ecsetje nyomán, és a Szövegíró szeme előtt a falra festett csata kizökken a térből és időből. Egymásra tűnnek a falra festett betűk és a festett harctér. Oldalra nézek. Lovasok – egy egész csapat... egy egész sereg... vad vágatában közelednek... kistermetű lovakon kun harcosok tömege. Lobognak a harci zászlók, pajzs, rajta két lábón álló oroszlán. Támadnak a kunok. Íjas harcosok. Középpütt Oldamir, a vezérük. Kaftánszerű, vörös köpenye lobog, mint a láng. Nyilak záporoznak mindenfelől. Ló és lovas vad iramban kavargó. Szembe velük döbbenetes ellentét: lassú méltósággal közeledik a királyi sereg, tetőtől talpig páncélban. Nincs zabolátlan vágatás, csak fegyelmezett, elszánt várakozás. Két erő feszül egymásnak, mintegy megtestesítve a magyarság két enjét: a régit, – a végtelen, nyílt mezők, szabad puszták népét, és a másikat: – a harci alakzatban fegyelmezett várakozó, harcoló, európai „betört”, „korszerű” hadi népet.

Ez volt a Festő koncepciójának a lényege, amelyről nem beszélt, de ott volt megfestve a süveg formájú égbolt-kupolában.

A Festő úgy tervezte, hogy a falat „al fresco” módszerrel festi meg, ezzel az igényes, nehéz festési móddal, amellyel a nedves vakolatra festenek. Váratlanul nagy meleg köszöntött be, szeptemberi hőség. A friss vakolat túl gyorsan száradt.

A Festő ezért az „al secco” módra váltott, amelyhez tökéletesen száraz vakolat szükséges.

CSETE ILDIKÓ IPARMŰVÉSZ FESTÉS KÖZBEN

Ez a változtatás (és alighanem valamiféle száradást gyorsító vegyszer is) volt az okozója a szörnyű „eredménynek”.

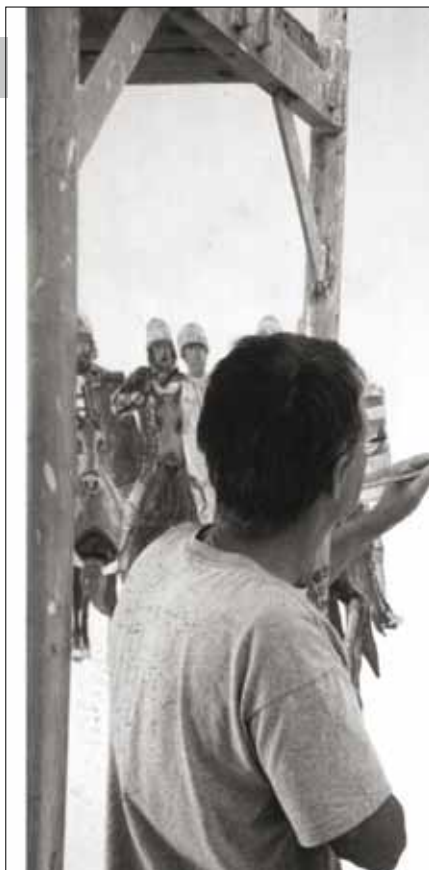
A 70 %-ban megfestett mű három-négy nap múltán kezdett leperegni. Nem volt mit tenni, le kellett venni a tégláig az egész vakolatot. A Festő, az Építész, a Szövegíró lesújtva álltak a szinte teljesen elpusztult „csatafal” előtt. A Festő testvére is – ő segített falra helyezni a megrajzolt kartonokat (technikai rajzokat).

Néhány hónap múlva, a következő nyár elején, a Festő, aki nem tudott belenyugodni a történetekbe, próbefestést csinált. Először a malom-műteremben. Ennek fala tapasztott vályog volt, jó öreg fal. A csata egy részletét – ha jól emlékszem, egy két alakos kompozíciót – festett fel. Majd a mi mártélyi műterem-házunkban, a pár éve vakolt téglafalon készítette el a „*Király lovon*” című „festéspróbát”. Tizenhárom évvel ezelőtt. Mindkét helyszínen kifogástalan minőségben, élénk, tiszta színek bizonyítják a Festő igazságát.

A „csatavesztésbe” nem nyugodott bele a művészt és a művészetet szerető város és vezetése. Egy igen gondos mártélyi mesterrel újra felvakoltatta a „süvegkupolát”... Ma is ott áll a Hód-tónál, a Szigetben.

Isten és ember „beavatkozásra” vár...

„az Úr 1282-ik esztendejében Oldamir kun vezér öszszeszedte a kunok seregét, és a Hód nevű tónál ellenség módjára tört Magyarországra, hogy uralma alá hajtsa...” - írta hajdan a Képes Krónika, 1358 körül.”

„A kunok „*íjukban és nyilaikban bizakodtak, de a sűrű eső miatt – a próféta szerint – olyanok lettek, mint a föld sara. Isten segítségével László király így nyert diadalmat.*”

(Képes Krónika)

A Festőművész élete vágyát, a Nagy Művet, a Hód-tavi csatát még egyszer nem festette meg. Olyan elemi erejű csapásként élte meg a Festő művének kényszerű pusztulását, hogy élete végéig nem tudott úrrá lenni rajta, sem lelkiileg, sem fizikailag. A veszteség pótolhatatlan.

A kunok „*íjukban és nyilaikban bizakodtak, de a sűrű eső miatt – a próféta szerint – olyanok lettek, mint a föld sara. Isten segítségével László király így nyert diadalmat.*” (Képes Krónika)

Kunok és magyarok csatája itt dúlt a Szigetben, ezeken az időtlen-nyugalmú mezőkön. Itt volt a szörnyű küzdelem, földön és égen. Hevesen, pusztítóan, mint egy nagy nyárvégi zivatar.

Győzelem? Diadal? Elmaradt...

A Hód-tónál, a Szigetben ott áll a magányos süvegkupola, körös-körül viasz színűre száradt őszevi mezők... Ha jön a tavasz, dús fűvű, ezervirágú rétté változnak.

Nap-nap után múlik. Úgy tűnik, itt minden ősidőktől fogva így volt, és így lesz, csak az évszakok, az évszázadok múlnak. Örök törvények szerint.

Epilógus

...*azt álmodtam: ezüst-fekete betűket festek, kicsi széken ülve a fal előtt. Néhány méterről hátulról látom magamat.*

Fekete pulóverben, görnyedten festem a betűket... „subito et inopinate ex divina clemencia pluvia grandis exoritur contra faciem paganorum”. „Isten kegyelméből hirtelenül és váratlanul záporosó támadt, a pogányokkal szemben.” ...szaporodnak a betűk, a szavak... ekkor még mindig álomban, fentről, a kupola kör alakú, nyitott tetején át, csendesen szállingózni kezd a hó.

Nagy, puha pelyhekkal halkán havazik. Lassan befedi fekete pulóveres vállam, hátam – de én észre sem veszem. Csak festem, festem serényen az ezüstoffekete betűket. Majd valami különös nyugalom tölt el. Lassan fölnézek a munkából. Haj, regő-rejtem... Már nem emberi kéz alkotta kupola van a fejem fölött. Egy óriási fa ágai borulnak fölé, élő kupolaként. Egy virágzó körtefa ágai. Finom neszsel libegnek, kavarganak lefelé a fehér szirmok.

Már nem fázom. Észrevétlenül, puhán betakar a remény.

Az újrakezdés Reménye.

Csete Ildikó

2000...2013. Kikelet havában

A FESTŐ : SZALAY FERENC FESTŐMŰVÉSZ

A MUNKA KÖZBEN KÉSZÜLT FELVÉTELEK
CSETE ILDIKÓ DOKUMENTUMAI.

KILÁTÁS A SÜVEGKUPOLÁBÓL
- A HÓD-TAVI CSATA SZÍNTERÉRE -
A RÉGI CSATAMEZŐRE

125 ÉVE ALAKULT MEG A HTVE

Az 1870-es, 80-as években Hódmezővásárhelyen a Kaszinó volt a helybeli értelmiség legfontosabb találkozóhelye. Sorai közt tudta a város vezetőinek, orvosainak, jogászainak, bankárainak, kereskedőinek jelentős részét, azokat a társadalmi tényezőket, akik a fontos intézmények élén álltak. Falai közül mégsem indult el semmi olyan üdvös mozgalom, amit a helyi lakosság elismeréssel fogadott volna. 1888 tavasza azonban változást hozott ebben: egyre többször került szóba, hogy a kialakult életviszonyok nem kedveznek a testi fejlődésnek és ez ellen tenni kellene valamit. A korabeli híradások szerint 1888. március 25-én lezajlott beszélgetés során dr. Draskóczy Pál Vetró Lajos Endrénének vetette fel egy városi sportegyesület megalapításának gondolatát. Az estére odaérkező tagok elé már közösen terjesztették elő erre vonatkozó javaslatukat, akik egyöntetű helyesléssel fogadták azt. Megbízták őket az alapszabály tervezetének kidolgozásával és a tagtoborzással. Felhívták fogalmazták meg, mely így hangzott:

Alig van társadalmi intézmény, amelynek hiányát városunkban régebben és jobban éreznők, mint egy Athlétikai Club, – vagy szerényebben szólva – egy Torna Egylet hiányát.

Ma már tisztában van mindenki azzal, hogy a testedzés a szellemi erők fenntartásának is nélkülözhetetlen feltétele, s hogy az erő az intelligencia legszebb kísérője. Azon kívül a polgárnak fizikai erői fejlesztése, fenntartása és fokozása épp oly hazafias kötelessége, mint szellemi erői kifejtése, hogy válságos időkben, nehéz feladatai közepette törhetetlenül meg tudjon állni.¹

Olyan jó munkát végeztek, hogy hat nappal később összehívhatták az egyesület alakuló közgyűlését. 1888. március 31-én délután 6 órakor negyvenketten vettek részt ezen. Egyhangú lelkesedéssel mondták ki a Hódmezővásárhelyi Torna és Vívó Egylet (HTVE) megalakulását, fogadták el annak alapszabályát, és választották meg az egyesület tisztikarát.

Az alapszabály kimondta, hogy az egyesület célja a tornászás (ekkor e gyűjtőfogalomra tartozott az atletizálás is) és a vívás gyakorlása. Az egyesület tagja lehetett minden huszadik életévét betöltött feddhetetlen férfi. A korhatárt néhány hét múlva leszállították, hogy a gimnázium tanulói is belép-hessenek. Az éves díjat rendes tagoknak hat forintban, pártoló tagoknak két forintban határozták meg.² Későbbi döntöttek arról, hogy az egyesület színe a kék-sárga lesz, jelmondata pedig „Az erő: akarat”.

A *Hód-Mező-Vásárhely* hetilap 1888. április 22-én vezércikkben köszöntötte őket:

„Van már néhány egyesületünk; ezek azonban kivétel nélkül a jótékonyság, a humanizmus ügyét szolgálják, s arról tanuszkodnak, hogy kebleinkben melegen érző szív dobog, melyet az emberszeretet nagy eszméje áthatott. Olyan egyesületünk tehát, mely a mások bajának enyhítését tűzte ki célul, volt már több. Olyan egyesületünk azonban, mely a saját tagjainak nyújtana előnyöket, azok érdekeinek előmozdításán fáradoznék, szóval önmagáért és ne másokért léteznék: az egy lövész társulaton kívül mindeddig nem volt.”

A kezdeti felfokozott érdeklődés után azok maradtak a Tóth Pál vezette torna és a néhány héttel később alakult és dr. Draskóczy Pál által irányított vívó foglalkozásokon, akik a sportolást komolyan gondolták.

Széleskörű összefogás bontakozott ki az egyesület támogatására, amelynek ekkor még sem vagyona, sem felszerelése nem volt. A Főgimnázium tornakertjéből, a Tanító Egylet öltözőként használt könyvtárméből vezetett az út a Népkertben megépített saját sportpályáig, miközben a sportágak palettája folyamatosan bővült, sikereik egyre sokasodtak. Ez a rövid megemlékezés nem engedi meg, hogy felsoroljuk azokat a nagyszerű teljesítményeket, melyeket az egyesület fennállása során elért.

Elsősorban vívóik és atlétáik értek el országos szintű eredményeket, az úszásoktatásban példaértékű rendszert alakítottak ki, a legtöbben pedig labdarúgókért szorítottak a lelátókon.

Természetesen vetélytársaik akadtak bőven, városon belül is. A köztudatban a HTVE a város jómódú polgárainak egyesülete lett, ami a második világháborút követően stigmaként vetült rájuk. A túlélés érdekében mindennel megpróbálkoztak: rövid időre felvették a Testvériség nevet, majd anyagi gondjaik enyhítésére fuzionáltak a MÁV-val – mindhiába. A politikai akarat eldöntötte az egyesület sorsát, a HTVE 1949. augusztus 31-én bejelentette megszűnését.

A HTVE története aranybetűkkel íródott be városunk sporttörténetébe. A megemlékezések – többnyire tévesen – a város első sportegyesületeként írnak róla, bár az 1869-ben alakult Polgári Lövészegylet ebben 19 évvel megelőzte. Az viszont tény, hogy a HTVE volt az első modern sportegyesület Hódmezővásárhelyen, mely a sportágak széles körét nyújtotta a sportolni és szurkolni vágyók számára.

Talmácsi György

1. dr. Draskóczy Pál: Visszaemlékezés a Hódmező-Vásárhelyi Torna- és Vívó-Egylet fennállása első tíz évének történetére. 4 p.

2. A Hódmező-Vásárhelyi Torna- és Vívó-Egylet alapszabályai. 1888. Levéltár

A KASZINÓ, AHOLO 1888-BAN ALAKULT MEG A HÓDMEZŐVÁSÁRHELYI TORNA ÉS VÍVÓ EGYLET

(Forrás: Magyar Nemzeti Levéltár Csongrád Megyei Levéltára Hódmezővásárhelyi Fiókleveletár)

FLÓRIÁN FANNI ALIZ

- 1989-ben Hódmezővásárhelyen született.
- Jelenleg a Bécsi Műszaki Egyetem építész szakos hallgatója.
- Munkájában főként a formatervezés, a művészi design és grafika játszik fontos szerepet.
- Már kisgyermek kora óta szenvedélye az irodalom.
- Első írói bemutatkozására 2013 májusában került sor irodalmi pódiumbeszélgetés keretében, Szegeden.
- Írásai gyakran kísérleti jellegűek, formabontóak.
- Az egyszerű, hétköznapi világot szürreális elemek szövik át, azzal szerves egészet alkotva léteznek a művek világán belül.
- Az *áradás emlékére* című írása az első műve, mely jelentős fordulatot hoz irodalmi alkotó tevékenységében.

Fotó: Christian Prandl

AZ ÁRADÁS EMLÉKÉRE

Amikor a Tisza Szegednél elérte az eddig példátlan, 10009 cm-es vízszintet

Régen nem láttam már: Fel sem tűnt a sok teendőm közepette. Pénteken volt egy kis szabadidőm, és úgy döntöttem felhívom, hogy szeretnék vele találkozni.

Nem tudtam eldönteni, hogy a vonal rossz, vagy tényleg rekedt a hangja: Azért a biztonság kedvéért megkérdeztem, hogy beteg-e? Nem, – mondta – ő is látni szeretne engem. A hídon, a Tisza jobb partjánál fog rám várni, de sietnem kell: A magas vízállás miatt hamarosan lezárják majd azt a területet, és sokáig nem lesz alkalmunk a folyót arról a szép helyről csodálni.

Pár percet késtem. Ő már ott állt a korlátnál, és nézte a vizet, amit annyira szeretett. Én őt néztem. Most is nagyon szép volt, mint mindig. Meg kellett kocogtatnom a vállát, hogy észrevegyen.

A szeme piros volt és szomorú, de azért mosolygott. Átöleltem, de eltaszított magától. Kérdeztem mi a baj, s ő csak annyit válaszolt, hogy „nagyon fáj”, majd a törött szárnyára mutatott. Tudni akartam ki bántotta, de ezúttal nem felelt: a sírásra álló szemekből eleredtek a könnyek. Olyan volt, mintha az arcáról megannyi Tisza-folyó csobogna lefelé. Vártam, hogy mint a mesében, a cseppecskék meggyógyítják a sebesülést, de nem így történt. Úgy tűnik, hogy az angyalkönnyek nem gyógyítanak angyalszárnyakat.

Nem tudom meddig álltunk így szemtől szembe, a folyó zúgását hallgatva. Egyszer csak úgy éreztem, hogy nem bírom tovább elviselni a levegőben remegő tömény fájdalmat. Hirtelen döntöttem: sarkon fordultam, és otthagytam Őt.

Már a hid közepénél jártam, amikor meg-ingott a magabiztosságom. Visszanéztem, mert tudtam, hogy amit tettem, kegyetlenség volt. Nagy meglepetésemre Ő már nem állt ott.

Akkor lenéztem a hömpölygő vízre, és megpillantottam a benne úszó fehér tollakat. Hihetetlen kétségbeesés fogott el, és visszasettem a helyre, ahol utoljára láttam. Ott is megtaláltam a földön angyalszárnyának egy darabját. Hasonlított a hattyútollra, amit egyszer adtam neki. Talán nem is angyal volt, hanem hattyú? Vagy a hattyúk is angyalok? Nem tudtam volna akkor megmondani.

Az agyam kiüresedett: Csak szorítottam az egyetlen kis darabot, amim még belőle maradt, és üveges szemekkel bámultam a hullámokat. Azonban hamarosan letessékelték a hídról, mert bekövetkezett, amit Ő előre megmondott ma a telefonban: lezárták a hidat.

Gyalog indultam haza, miközben sötét fellegek gyűltek az égre, és kisvártatva sűrű függönyben zuhogott a földre az eső.

Mintha a folyó az összes dimenziót el akarta volna foglalni, vagy a mennyország siratta volna odaveszett lakóját.

Fáradtan és csapzottan értem haza. A lakásban enyhe füstszag terjengett. Hamarosan rájöttem, hogy kiégett egy biztosíték, valószínűleg egy villámcsapás miatt. Kinyitottam az ablakot. Az égiháború már kissé elcsitult, de a párkányon így is befolyt egy kis víz a padlóra, s a füstszagot felváltotta a friss eső illata. A víz illata... a Tiszáé, a Kedvesemé, a halálé.

A dühöngő víztömeg még aznap éjjel elöntötte a várost. A szakemberek figyelmét elkerülte, hogy a gát egy ponton nagyon meggyengült. Az óvintézkedésekhez már késő volt, sok sebesült, halottak, rettenetes anyagi kár. A lakosságot nagy erővel kezdték kitelepíteni, de én maradni akartam. Csatlakoztam a hirtelen felállított mentőosztaghoz, akik a házakban szorult embereket gyűjtötték be csónakokkal. De valójában valami egészen mást kerestem a víz mélyén. Minden úszó szemétre azt hittem, hogy hófehér tollakat látok. Ezekben a napokban furcsa boldogság járt körül. Szép dolog, ha valaki azon a helyen nyugodhat, amit annyira szeretett.

Este volt már. A távolban, a vízen hattyúkat láttam. Fáradt voltam, de szerettem volna őket még egyszer szemügyre venni, mert a folyónak ezen a szakaszán ritkán találkozni velük. Kieveztem a házak sűrűjéből, de a madarakat már nem találtam sehol. Biztosan csak a szürkületben káprázott a szemem.

A víz csendes volt, már nem rohant úgy, mint pár nappal ezelőtt. Jó volt nézni a tovatűnő hullámokat, megnyugtatók az embert. Már sötét volt, amikor úgy döntöttem, hogy ideje visszavezni. Pár húzás után azonban a ladik instabillá vált, majd egy lökést éreztem, és a következő pillanatban már összecsaptak a fejem fölött a Tisza habjai. Áthatolhatatlan szemfödélként zárta el előlem a felszínt a fátörzs, ami a csónakot fölborította. Az ilyen uszadékfák gyakoriak árvíz idején, gondolhattam volna rá. De a víz már áramlott a tudómba, és én nem éreztem erőt a tagjaimban. Tudtam, hogy nem látom meg többé a felkelő napot.

Nem tudtam, hogy halott vagyok-e már, vagy még van bennem némi élet, de biztosan éreztem, hogy egy kéz megragadott, és magával húzott a mélybe. Akkor már nem féltem: boldog voltam, hogy angyalszárnyakon visznek a sötétségbe.

Két napra rá megjelent az újságokban, hogy egy férfi éjjel kivezett a nyílt vízre a tiltás ellenére, és fulladás általi halál érte. Bizonyosan részeg volt.

2006. április 26.

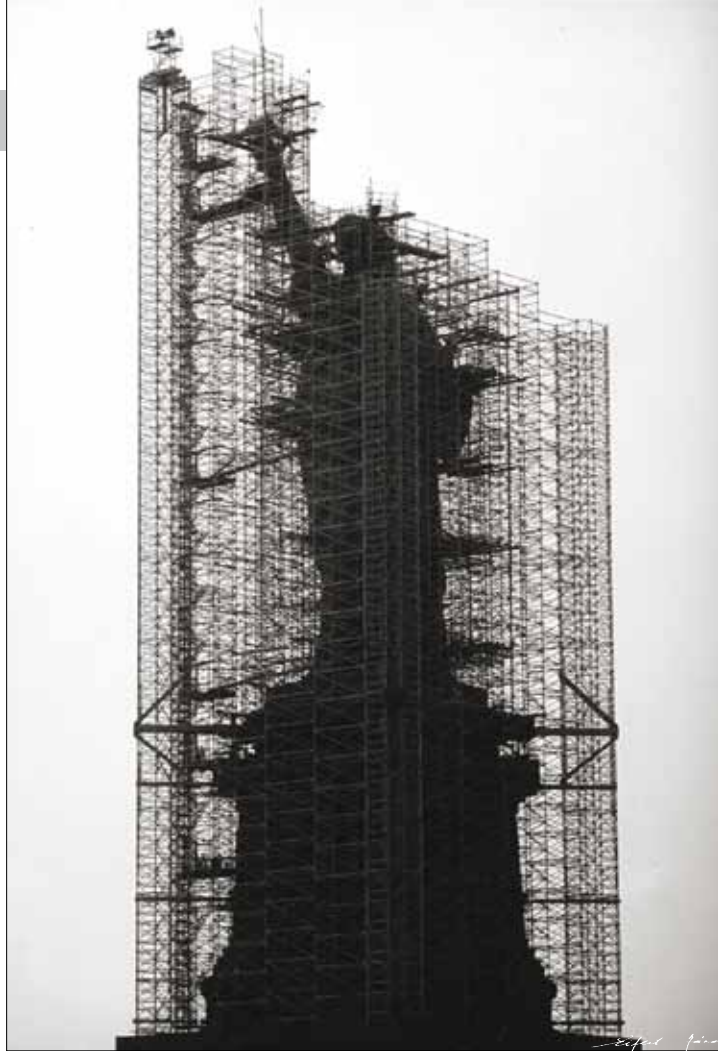
Flórián Fanni Aliz

CÉDULÁK 46.

- **N**em mondhatnám bűnnek, sem gyarlóságnak, ám az Ember mindinkább elsodródik a Világban kijelölt eredeti helyéről, amikor még békében élt növényekkel, állatokkal, folyókkal és hegyekkel. Ijesztő, de mindinkább idegen, ismeretlen számára a Föld, ahol él, miközben folyvást távolodik teremtő Istenétől. Hitem szerint rendszer szintű irányváltásra már nincs földi erő, sodródunk valahová tovább, mintha gyorsuló ütemben... Profetikusszavakkal: ez lett a Sorsunk, melyre a magát fejlettnak tartó Nyugati civilizáció ítéltetett. Történik ez velünk büntetésül, elfordulásunkért Istentől, vagy csupán ennyi az ára Ádám/Éva parancsszegésének? Mindeközben rafináltan csábítanak bűbájosok, képmutatón intenek vén papok, rendre becsapnak álságos hatalmasok, segítség helyett, már az út elején tornyaikba zárkóztak a felkentek, egyként fegyverrel fenyegetnek védelmezők és rablók, rémmeséikkel ijesztgetnek a csepürágók, koronként elhagynak a választottak, és delíriumba menekülnek de mennyien... hová forduljon hát a jámbor, ki egyedül maradt a tömegben, merre induljon társtalan, céltalan magányában? Ki, merre reméli boldogulását, titkolja. Fialok tömegei éppen a Jelenben kényszerülnek felismerni a keserves valót: munka nélkül már nem úszhatják meg jövőtlen nyomorúságukat, miközben az emberi munka lehetősége maga is *szűkösséggé* vált. Dolgozni akarnak, de a gépek és a bevándorlók nem engedik őket dolgozni, nincs tömegméretű, értelmes munka számukra a fejlett országokban. Nem kevesen, védekezésül várat építenek képletesen, vagy igazából, de legalább kerítést emelnek, kirekeszteni körükből a világot. Elfordulnak a hánykódó hajó látványától, dühöngjön csak odakünn a vihar, mi itt bent túléljük, ha a többiek nem is, azután majd elboldogulunk valahogy. Csalfák vak remény, mégis sokak fogódzója az örvényben, afféle magán-menedék, kiscsoportos egérút. Felvilágosultak elméjén lesz úrrá a nyomasztó félelem: valami sötét, rejtett üregbe vezetett utunk, mit előre nem láthatott, így el sem kerülhetett az Ember. Századoktól fogva hirdették és hitték a Felvilágosítók: Tudása átsegíti a Szakadékok fölött, erejével úrrá lesz a kihívásokon, saját hasznára átrendezi az Istentől kapott Földet, sokasodó utódai akár a Halált is legyőzik. Mégis igaznak tűnik a Tragédia eszméje: az emberi Élet folytonos küzdelem, sőt célja sem más, mint a Küzdelem maga. E Küzdelem eleme az egyén, kibén, mint cseppben a tenger, a Legyőzhetetlen Egész mutatkozik, mely váratlan kibukkan, mint szorító hiánya valami erős köteléknek, biztos menedéknek, ám nem kőből rakottnak, csupán a Szellemvilágból, a Lélekből valónak. Hiányát még elnevezni sem lehet, érteni sem, elkerülni végképpen nem, szesszel sem, mert hiányzik ami nincs... Marad a Franz Kafka és József Attila megírta Üresség, mely kívül-belül övezi a modern embert is, s amiben élni kényszerülünk. Ma már nem titok, aki előre néz, sőt ha maga köré tekint is - mindezt látja, ...

Márai Sándor írja, Nietzsche hozta a nagy európai felismerést a 19. századról: Isten halott, gyilkosa az Empirikus Tudomány, ami kitisztáz minden csodát, leleplez minden sötét babonát. A 20. század nagy élménye, folytatja Márai és éppen 1956 nyarán írja ezt Naplójába New Yorkban, hogy az Embert megöli a Tömeg. Marad – a Tömegben belül, Isten nélkül – egy hámsajt-tömeg, Godot-ra várván...

- **P**ontosan úgy, mint a *Házmestersirató* című Csurka darabban. Látszólag minden rendben van, majd hogy elkezdnek inni, itt Szegeden, Kovács János feledhetetlen mozdulatát látom, amint a vesszőfonatú demizsont megemelte, jobb karjára fektette, megbillentette és töltött a pohárba... szóval, amikor az a hajszálvékony civilizációs parancs elázott a bortól, megnyíltak az emberek, mint a kráter és kiömlött a lelkük. Elmondták, ami bár évtizedekkel előbb történt, de most is itt van velük, olykor összepréseli a szívüket, fulladoznak tőle álmatlan éjszakán. Amikor a nyilasok, azután a kommunisták, a kitelepítések, '56-ban, amikor a Bözsi szerelme kiment Amerikába és attól fogva sincs róla hír, vagy a föld, amit elvettek, a bolt, amiből az utcára lökték a tulajdonost, akinek pedig már az apja is ott árult. Akinek az unokáját nem vették föl egyetlen

EIFERT JÁNOS: SZABADSÁG-SZOBOR
(NEW YORK, 1977)

szegedi gimnáziumba se, majd hogy az akkor szintén lefogott és a mai Tisza Szálló mély pincéjében őrzött nagymamája zokogva bement a „műv. osztályra” nagy kegyesen adtak neki egy papírt, fölvehetik a lányt, előbb Vásárhelyre, majd egy év múlva ide Szegedre. Nem látszik a napszemüvegtől az sem, hogy hat évesen a Hortobágyra kitelepített, ma már nagymama-korú asszony egyszer csak elsírja magát a riportban. Zokog, mert ő már nem él soká’ de még senki nem kért tőle bocsánatot, és már nem is fog, azért mert a szüleivel ment ő is a birkahodály-lágerbe, majd amikor hazajöttek, nem akarták fölvenni az általános iskola alsó tagozatába, középiskolába csak a család barátja vállalta beiratkozását, de tovább semmi, és nem egy tanára megszegényitette, mint osztályellenség gyereket. Mindez, és még mi minden ott van a púder alatti ráncokban, a kelet-európai arcokon, a nagyszülők, szülők történeteiben, ha még élnek, s nem kell már fölháborodni értük és ellenük sem, mert elmenőben van nemzedékük erősen. És minek is sorolni, mögöttünk van már ami történt, a szereplők zöme búcsúzóban, vagy jobbra tán’ odaát is, szétszóródva a földrészekeken, történetük elfeledve, némák, mint a sír. Elsüllyedt Történelmeink egyike. Pedig még szó sem esett Tito partizánjainak gyilkolászásáról, meg a 70 év utáni „megbékélésről” sem a Duna jegén 20 kilós csomaggal áthajtott Benes-elüldözte magyarokról, akik egyik napról a másikra lettek földönfutók, mint a román hatalomátvételtkor Erdélyben, majd akik Szegeden laktak vasúti kocsikban évekig, menekültek. A téglagyári barakkokból a halálgyárakba kiszállított szegedi zsidókkal megrakott vonatokról sem ejtünk szót, és a moszkvai szállodákat, magnytogorszki acélműveket építő hadifoglyainkról is hallgatunk. Elődeink nemzedékei mentek el e világból anélkül, hogy életük végén, akár csak egy kicsit is élhettek volna emberül. Béke poraikra - ismeretlenül.

Tráser László

SZEGED — A SZOMSZÉD VÁROS

Szegedet – a szomszéd várost – azt gondolnánk, nem kell különösebben bemutatni a vásárhelyieknek, hiszen nyilván gyakran megfordulnak a „napfény városában”.

A lap olvasóinak szánt írás azonban nem a turistacsalogató vonzerőkre, hanem inkább a rejtettebb kulturális és művészeti értékekre, a város szellemi mindennapjaira szándékozik felhívni a figyelmet: a város műemlékeire, múzeumainak kínálatára, kiállításaira, a galériákra, képzőművészetére.

A szerkesztőség megtisztelő kérésére egyfajta szellemi kalauz szerepére vállalkozom legszívesebben, elfogultságaimmal együtt, mivel ezen a virtuális városstétán elsősorban a képzőművészet és az épített környezet kerül látómezőnkbe.

A FOGADALMI TEMPLOM

KULTÚRÁK METSZÉSPONTJÁBAN

A mai nagyváros szellemi arculata több évszázados történelmi fejlődés eredményeként alakult ki. Ez a régió, a délkeleti országrész eltérő kultúrák, vallások, földrajzi térségek találkozóponja. A megyeközpont, Szeged, a 19. században fejlődött igazi európai nagyvárossá, Kolozsvár, Kassa, Zágráb és a többi Kárpát-medencei nagyváros méltó társává. Az 1879-es újjáépítés alkalmával nemcsak a modern körtas-sugárutas városszerkezet épült ki, hanem minden olyan intézmény is, ami az európai normák szerinti nagyvárossá tehetné Szegedet.

Imponálóan gazdag és változatos szellemi arculatot rajzol meg a fontosabb intézmények, kulturális és művészeti mozgalmak, műhelyek pusztá felsorolása is. Itt épült meg 1883-ban a környék első kőszínháza, mára a fővároson kívül az egyetlen operát, prózát, balettet és szabadtéri színházat is magában foglaló teátrum. Könyvtárai, múzeumai, levéltárai a térség legnagyobb ilyen intézményei. A kolozsvári egyetem idetelepítésével pár évtized alatt egyetemi várossá lett, ma már a felsőfokú képzés világszerte jegyzett egyeteme a szegedi. A tudományterületek közül ez a térség a matematika, a biológia és a biotechnológiai kutatások fellegvára. Számos tudóst, jeles gondolkodót indított útjára megyénk, talán a legismertebb közülük a szegedi Nobel-díjas Szent-Györgyi Albert.

F. Dömötör M.

SZEGEDI TUDOMÁNYEGYETEM JÓZSEF ATTILA TANULMÁNYI ÉS INFORMÁCIÓS KÖZPONT

A két világháború közötti időszak különösen kedvezett Szeged szellemi felvirágzásának.

Püspöki székhely lett a város, felépült a Fogadalmi templom, és szépséges koszorúként köré települtek az új egyetemi épületek, a tér arkádjai alatt lelt otthonra a magyar szellemi élet nagyjainak szoborpanteonja. A téren 1931 óta csillagtetűjű színház, a Szabadtéri Játékok működik, világnagyságokat sorakoztatva színpadára.

Ebben a városban alakult ki a vidéki Magyarország talán legfontosabb irodalmi központja. A városkép mai, emberléptékű arculatának kialakulásához adott formát a városlakók polgáriassága, tehetősége, ízlése, amiért ma Szegedet „palotás városként”, a „szobrok városaként” és a nyári színházra gondolva „fesztiválok városaként” emlegetik, de kutató intézményeire, egyetemére utalva „tudásközpontként” is.

F. Magister

A DÓM TÉR A DÖMÖTÖR-TORONNYAL

A PALOTÁK ÉS SZOBROK VÁROSA

Elsőként a város vizuális arculatát meghatározó elegáns palotáiról meg az utcákon, tereken számos helyen előbukkanó pompás szobroiról szólnék. A kora délelőtti napsütésben pompázatos látványt nyújt a Stefánia híres palotasora. A Belvárosi hídfőben balról a bátyaszerűen tekintélyes Tóth Péter-palota, jobbról az ékes-díszes Milkó-palota tekintélyt, eleganciát sugárzó kapuzatként fogadja a városba érkezőket. A Tisza felé fordulva a múzeum remek arányú klasszicizáló épülete látszik. Akár görög templomnak is hihetnénk, a 19. század klasszikus értékeit tisztelő ízlésének figyelemre érdemes példája ez az épület, a Móra Ferenc Múzeum működik falai között. Igazi 19. századi nagypolgári utcakép tárul föl előttünk a Stefánia szépséges homlokzatú palotasorán, amelyből Bécszet idéző ékességként domborodik elő a nemzeti színház gazdagon tagolt, szobordíszes épülete. És mindjárt utána következik a szépséges szecessziós Deutsch-palota mázas kerámia-díszével. A déli verőfényben felragyog a Kass Szálló párizsiasan nagyvonalú és elegáns épülettömbje, méltóképpen megkoronázva a pompázatos látványt. Igazi lírai szölam ebben a látványözönben Erzsébet királyné szépséges márványszobrára, tőle távolabb pedig Dankó Pista hegedül márványhangszerén.

Mi szegediek úgy tartjuk, hogy a város fóruma, közigazgatásának és pénzülgájának központja, a Széchenyi tér hazánk egyik legszebb tere. Legfőbb ékessége a Városháza, amely Lechner Ödön és Pártos Gyula tervei alapján nyerte el 1883-ban Mária Terézia korabeli neobarokk stílusban mai arculatát. Mellette a Bérház visszafogott eleganciája és a Zsótér-ház hatalmas nyugalmat árasztó klasszicizmus felragyogtatja a csipkés-bodros Városháza barokkos lobogását. A mintaszerűen parkosított teret gyönyörű eklektikus paloták keretezik, a Takaréktár utca torkolatában mindjárt három is, majd a Bíróság tekintélyes épülete, távolabb a Postapalota, az új Zsótér-ház, majd az Aigner-ház, a Kárász utca torkolatában a kereskedői tehetőség pompás emlékműve, a Kiss Dávid-ház látszik. Bennük ma bankok működnek.

A tér árnyas térségein szép szobrokra találunk. A Városháza előtt az Áldást hozó és a Romboló Tisza allegóriái (Pásztor János) rimelnek az épület barokkos épületére, a közelben Szent István és Gizella szoborkettőse (Kligl Sándor) és Melocco Miklós sokat vitatott Klebelsberg-emlékműve a kortárs köztéri szobrászatot képviseli. A legújabb emlékmű, egy kiváló lovas szobor, a városalapító tisztébe emelt IV. Bélának tiszteleg. (Tóth Béla-Tóth Dávid, 2010) A Széchenyi tér Tisza felőli része viszont a 19-20. század fordulójának mindmáig a legegységesebb szoboregyüttesét fogadta magába. Akkoriban a maitól eltérő szemlélet uralkodott az emlékműszobrászatban, ám e „korszakos” művek tökéletesen kifejezték állítóik hőskultuszát, és stílusukkal szervesen illeszkednek a tér építészeti együttesébe is.

A századelő szobrászatának jellegzetesen megformált szobrai nemzetünk nagyjainak állítanak emléket. A haza bölcsének, Deák Ferencnek (Zala György) készített szobrot, talapzatán a nemzet sorsáért való aggódását kifejező híres mondásával. A legnagyobb magyart, Széchenyi Istvánt Stróbl Alajos márványszobra délceg tartásban ábrázolja. Egyedülálló módon újjáépítését zseniálisan elvégző mérnökeinek is itt róttá le tiszteletét a város polgársága, Tisza Lajosnak (Fadrusz János, Rollinger Gál Rezső) és Vásárhelyi Pálnak (ifj. Mátrai Lajos, Pásztor János).

A KÁRÁSZ UTCA

Az ezredforduló tájékán újjult meg a belváros, a Kárász utca meg a Klauzál tér. A városképfarmáló beavatkozásokat siker kísérte, amit nemcsak a városlakók fogadtak be végül, hanem az uniós Európa Nostra-díj is elismert. A Kárász utcának a város főterébe torkolló bejáratánál elhelyezett „Salve” – szobrok reneszánszos ízlésű promenád-szobrok, jókedvet, bohókás hangulatot köztérre varázsoló alkotások. A Kárász utcának másik végződésénél látható a másik sétatér-szoboregyüttes, az Utcai zenészek Kligl Sándor alkotta csoportja amely viszont ezredvégi polgári miliőt teremt „eurokonform” szegedi változatban.

A gyalogoskorzó gyöngyszeme a Klauzál tér, amely bensőséges, mediterrán hangulatával akár egy olasz városkában is lehetne. Szép homlokzatú bérpaloták szegélyezik, földszintjükön üzletekkel.

RÓNA JÓZSEF KOSSUTH SZOBRA A KLAUZÁL TÉREN

Újabban egész udvarokat, épületbelsőket alakítottak át, üzletek, kávézók, galériák várják itt a látogatókat és a vevőket.

A híres Virág cukrászda terasza a szegediek és az ide érkező vendégek kedvenc találkozó helye. Róna József Kossuth szobra 1902-ből, a legkorábbiak közül való. A kormányzó daliás érc alakja a szabadságharc megszentelt helyszínén, a toborzóbeszédtől egykoron visszhangos téren áll. A szobor talapzatára a lelkesült szónok híressé vált szavait vésték: „Szegednek népe, nemzetem büszkesége”.

A Dugonics tér az egyetemi negyed kapuja. Szinte uralja a teret az egykori Főreáltanoda, a remekül felújított egyetemi széképcsület, amely 1872-ben épült, kora eklektikus, neoreneszánsz stílusjegyekkel. Lefedett belső udvarában remek kiállítóhely létesült. A zenélő Árvízi szökőkút „agórája” mindig népes az itt ücsörgő, elidőző fiataloktól. A tér másik felében árnyas fáktól körülveve, a tér zajától távolabbi térfél csendjében húzódik meg Szeged legelső köztéri szobra, Izsó Miklós Dugonics Andrást ábrázoló alkotása.

A „szobrok városában” művészi és történelmi szempontból is értékes emlékművek révén érdemel figyelmet Az Aradi Vértanúk tere. Ide került az 1848/49-es szabadságharc emlékműve 1896-ban, amely a közeli szőregi csata hőseinek emlékoszlopa, majd ide helyezték át 1930-ban II. Rákóczi Ferenc fejedelem ifj. Vastagh György alkotta pompás lovas szobrát. Itt épült föl az Aba-Novák freskóval ékesített Hősök kapuja, amelynek freskói 2001-ben kerültek napvilágra vakolat-fogságuk alól. Avatott restaurátorcsoport dolgozott a Rákosi-korszakban vakolat alá száműzött freskókon, Aba-Novák Vilmos 1937-ben festett lélekbemarkoló háborús víziót megjelenítő alkotásán. Tizenkétezer első világháborús szegedi hősi halott emléket idézi meg ez a maga nemében egyedülálló és művészileg értékes emlékek. Az innen nyíló Rerrich téren áll a Kolozsvári testvérek sárkányölő Szent György lovag szobrának másolata, és itt látható Melocco Miklós sokrétű szimbolikájú és művészileg értékes alkotása, az 1997 októberére elkészült 1956-os emlékmű.

SZÖKŐKÚT JUHÁSZ GYULA VERSSORAIVAL...

F. Móra Ferenc Múzeum

MÓRA FERENC MÚZEUM

A Dóm tér igazi európai középvárosi hangulatot áraszt. Ékessége, a Szent Dömötör-torony a 12. század második feléből származik, román, kora gótikus stílusú. Érdemes alaposan szemügyre venni minden részletét. Égbeszökkenő tornyaival messzi földön ismert látvány a Fogadalmi templom. Szeged polgárai megfogadták, hogy az 1879-es nagyárvízet követő újjáépítés emlékére székesegyházat emelnek. Schulek Frigyes terveit Foerk Ernő véglegesítette, 1930. október 24-én szentelték föl a Magyarok Nagyasszonya tiszteletére. Latin kereszt alaprajzú, háromhajós szobrokkal, domborművekkel, freskókkal, mozaikkal, színes üvegablakokkal gazdagon díszített templom, Szeged városképének meghatározó épülete. Kupolájában és a kereszthajó falfelületein Patay László Árvízi freskóit, valamint a Szent Gellért életéből vett jelenségeket feltétlenül meg kell nézni.

A „szobrok városa” címet a Nemzeti Emlécsarnok létesítésekor érdemelte ki a város. Szeged büszkesége, hogy itt lelt végleges otthonra a magyar nemzet szellemi nagyjainak emlékhelye. Gróf Klebelsberg Kunó kultuszminiszter ötlete nyomán Rerrich Béla, a Dóm tér építésének elképzelései szerint készült el 1930-ban. A nemzet legjelesebb szellemiségei, tudósok, művészek, írók, költők, történelmi személyiségek portréi láthatók itt, százhárom értékes szobor, dombormű. Változatos stílusokat bemutató, sokszor igen szépen megfaragott, megmintázott portrékat találunk itt, akár egy állandó, szabadtéri szobortárlatként is érdemes felkeresni. A remekművű építészeti környezetben látogatható emlékműegyüttes nemzeti kultúránk historikus zarándokhelye, a magyar szellem életre valóságát hirdeti.

SZECESSZIÓS EMLÉKEK

No, igen, a szecesszió szegedi remekei... Csak a legfontosabbakat vegyük sorra. A Reök-palota egyedülálló építészeti érték. A szecessziós épületek között európai összehasonlításban is remekműnek számít, 1906–1907 között épült. Alkotója Magyar Ede, aki különleges érzékeléssel álmotda architektonikus formákba az építető, Reök Iván vízügyi mérnök hivatását megjelenítő vízi- és növényvilágot. Az egész homlokzat olyan, mint egy hatalmas dombormű, a díszítmények szinte összenőttek az épület szerkezetével: egy békés, csendes tópart nyugalalmát és változatosságát árasztja magából.

Az épület ma a város művészeti életének központja, amelyben mai igényeknek megfelelő képtárat alakítottak ki, de falai között zenei előadások, irodalmi, színházi produkciók is helyet kapnak. A többfunkciós kulturális célra átalakított „Reök-palota”, a „Regionális Összművészeti Központ”, a Szegedi Szabadtéri Játékok és Fesztivál Kht. üzemeltetésében működik. Az Új zsinagógát a közeli Jósika utcában találjuk meg, gyönyörűséges kupoláját hamar felfedezhetjük a városképben.

Baumhorn Lipót tervei alapján 1900-1903 között épült eklektikus, szecessziós stílusban, keleties és mór stílusjegyekkel. Hatalmas méretek, vibráló mozgalmasság, tobzódó formavilág jellemzi a legnagyobb közép-európai zsinagógát. Belső díszítványei iparművészeti remek, Löw Immanuel főrabbi szellemi iránymutatásai alapján készültek.

A Stefánián látható Deutsch-palotáról szólva Bakonyi Tibort idézem: „A homlokzat tagolása egy szonáta térbe merevített változatának is felfogható, annyira érzékletesek, plasztikusak ritmusképletei.” Méretes ékszerdoboz is lehetne, de minden felesleges cafrang nélkül. Lechner Ödön tervei alapján készült, erre azonnal ráismerni, hiszen magán hordozza Lechner építőművészetének fontosabb stílusjegyeit, magyaros stílusát. A Gróf-palotát a Tisza Lajos körúton láthatjuk, a több utca torkolatából képződött kisebb tér legfőbb ékessége ez a pompás, keleties hatásokat, súlyos homlokzati formai tételeket, magyarost a keleti ornamentikával összebékítő bérpalota.

KORTÁRS KÉPZŐMŰVÉSZET

Talán a táj és az itt élő népesség lehetett hatással a tájék képzőművészetének alakulására, hiszen elsősorban Hódmezővásárhely festőhagyományainak köszönhetően az alföldi piktúra realista törekvései itt gyökereznek a legmélyebben. Aki másként gondolta a képzőművészet alakulását, az eltávozott innen, a nemzetközileg is számon tartott szegedi képzőművészek közül így Csáky József és Moholy Nagy László pályakezdése fűződik csupán a városhoz. Mesterekben, jó festőkben persze sohasem volt itt hiány. Zombory Lajos, Tölgyessy Artúr, Kacziány Ödön, a Vastagh-művészdinasztia itteni működése mellett a 19/20. századfordulón számos festő tevékenykedett a városban: Tóth Molnár Ferenc, de legfőképpen Nyilassy Sándor és Károlyi Lajos említendő, akik mintegy fémjelzik működésükkel a korai idők képzőművészetét. Endre Béla itt született, a gyűjtőknek jól csengő nevek működtek itt: Balogh Margit, Hódi Géza, Heller Ödön, Cs. Joachim Ferenc, Szöri József, Papp Gábor, Tardos-Taussig Ármin.

A két világháború közötti időszakból Dinnyés Ferenc, Parobek Alajos, Vadász Endre, a „Szegedi Fiatalok” csoportjából a grafikus Buday György munkássága említhető példaként.

REÖK-PALOTA

FEKETE HÁZ ▶

A háború időszakát követő évtized szegedi képzőművészetében a modern szemléletű piktúra alapjait a meghatározó mesterek már a két világháború közötti időszakban megteremtették: Dinnyés Ferenc, Dorogi Imre, Erdélyi Mihály, Vlasics Károly és Vinkler László, illetve a szobrász, Tápai Antal említhető. A szegedi képzőművészet háború utáni korszakának vitathatatlanul a legkiemelkedőbb alakja Vinkler László (1912–1980). Munkásságának utóélete hozta meg igazán az őt megillető elismertséget. A festő, pedagógus, esztéta, művészeti író működést is folytató, akadémikus tanulmányok alapján képzett alkotó az absztrakt expresszionizmus körébe tartozó irányzatok sajátos változatait alkalmazta művei megalkotásában. A múlt század szegedi alkotói között lezárult életművükkel maradandó értéknek számít Zoltánfy István, Dér István festők és Tápai Antal szobrász munkássága.

A képzőművészek hagyományos szervezeti keretei 1990-ben felbomlottak, vagy teljesen átalakultak. Az egykori Művészeti Alapból és a Képző-és Iparművészek Szövetségéből alakult utódszervezetből alakult meg Szegeden a legjelentősebb művészcsoport, a Szög-Art. Szeged képzőművészete stílusosan sokrétű, és a műfaji képviselőket illetően is változatos, hiszen itt nagy számban alkotnak szobrászok, közöttük kitűnő érmészek, grafikusok, fotósok, iparművészek. A város két országos képzőművészeti seregszemlének is házigazdája, a Szegedi Nyári Tárlat és a Táblaképfestészeti Biennálé évente váltja egymást.

A nyolcvanas évtizedben megerősödött egy lírikussá, nosztalgikussá szelídülő, de közösségi, természeti, lételméleti problematikákat boncolgató, esztétizáló festészetet valló lírai expresszív festői szemléletű alkotói kör, amely jelentősen módosította a rendszerváltás előtti Szeged képzőművészeti karakterét. Ennek vezéralakjai Pataki Ferenc és Novák András. Ehhez a körhöz tartozik a fiatalabb nemzedékből Sinkó János, Sejben Lajos, Darázs József. A kortárs szobrászatot többen is magas színvonalon képviselik, itt él és alkot Kligl Sándor, Kalmár Márton, Popovics Lőrinc, továbbá érmészekként is jegyzett alkotók, mint Tóth Sándor, Fritz Mihály, Lapis András, a restaurátor-szobrász Bánvölgyi László. Szeged képzőművészetének utóbbi három évtizede meghozta azt a fejlődést, amely révén a város kiállításai, képző műhelyei és egyes alkotók munkássága révén a hazai kortárs képzőművészet fontos vidéki központja lett.

KIÁLLÍTÁSOK, GALÉRIÁK

A városban évtizedekig működött a múzeum kezelésében a Horváth Mihály utcai Képtár. 1962 nyarán innen indult útjára a máig is fontos országos képzőművészeti kiállítási fórum, a Szegedi Nyári Tárlat, amelyet évente rendeztek meg 1982-ig, a Táblaképfestészeti Biennálé megindításáig. Ma mindkettő a Reök-palotában kapott új otthon.

A szegedi képzőművészet arculatának alakulását három, helyben működő képző műhely határozta meg. Talán a legfontosabb ezek közül a szegedi tehetséggondozás több mint 50 éve működő bázisa, a Szegedi Tanárképző Főiskola Rajz-művészettörténet tanszéke. Elsősorban festőket segített pályára, köztük számosan Szegeden maradtak. A Vlasics-féle szabadiskola örökébe lépő Tábor utcai képzőművész körből főként szobrászok kerültek pályára, míg a Tömörkény István Művészeti Gimnázium és Ipari Szakközépiskola a középfokú képzőművészeti képzés egyik legrangosabb vidéki bázisa lett. A Tömörkény-műhely neveltje több száz, közülük jelentős hazai és nemzetközi karriert elért festő, szobrász és grafikus, iparművész, építész.

A galériák szervezetében a legrégebben a Képcsarnok Vállalat Kárász utcán megnyitott galériája, a Gulácsy Terem működik. A város művelődési házai – különösen a Bartók Béla Művelődési Központ és hálózata – aktív szereplője a kiállítási életnek. A Bartókban 1980-tól 2008-as megszüntetéséig működött a „B” Galéria, amely főként a kortárs progresszív művészetet favorizálta. Fontos kortárs bázis Vár utcai Kass Galéria, amely 1985-ben történt megnyitása óta a hazai kortárs képzőművészet emblematikus fóruma lett. A galéria alapítója Kass János, szegedi születésű, nemzetközi rangú grafikusművész, aki grafikáiból és az általa tervezett könyvekből álló gyűjteményét szülővárosának adományozta, ennek gazdag kínálatából időnként megújuló állandó kiállítás keretében kaphat ízelítőt a nagyközönség.

A kiállítóhelyek, kisebb kortárs galériák közül érdemes megnézni a Belvárosi mozi emeletén működő Belvárosi Kamara Galéria, a Klauzál téri Volksbank Zrt. szegedi bankfiókjának és a DÉMÁSZ-székház, újabban pedik a TIK egyetemi központ és a Dugonics téri főépület aulájának bemutatóit. Magánvállalkozók által alapított műkereskedés több is van, kortársakat a Hajnóczy utcai Ormay Galéria forgalmaz. A város képzőművészeti kiállítási kínálatának zászlóshajója a 2007-ben megnyitott REÖK-palota. Korszerű követelményeknek megfelelően átalakított kiállító termei közel nyolcszáz négyzetméteren a hazai és a nemzetközi kortárs képzőművészet értékes és aktuális bemutatóinak adnak helyet.

SZEGEDI KINCSESTÁR — A VÁROS MÚZEUMAI

Népszerűek ma a múzeumok, hiszen a kultúra templomai sajátos reprezentációját adják a szellemtörténetnek: nemcsak a gazdagság, a tehetőség, hanem a kultúra, a polgári igényesség, a hagyománytisztelet kifejezői is. Szerencsés város Szeged, mert múzeuma a város szívében hívogat széles, napsütötte lépcsősorával. A szegedi Móra Ferenc Múzeum 1894-ben nyitotta meg kapuit. Régészeti, néprajzi gyűjteményei különösen gazdagok, a természettudományos gyűjteménnyel együtt a legnagyobbak közé tartoznak az országban. A Fekete Ház ad otthont a legújabb kori történeti gyűjteménynek és az irodalomtörténetnek. Az állandó kiállítások jelentik a legfőbb vonzerőt a múzeum kínálatában. Az állandó képzőművészeti kiállítás leghangsúlyosabb része a múzeum díszterme, ahol Vágó Pál szegedi árvízi képe és Munkácsy Mihály „Honfoglalás” című nagy színvázlata foglalja el a terem két rövidebb oldalán a teljes falfelületet. A díszterem harmadik éke Mednyánszky László nagy méretű olajfestménye, a „Virágzó mandulafa”, mely eleven, szinte izzó koloritjával különös ékkő a Móra Ferenc Múzeum állandó képzőművészeti kiállításában. A díszterem fennmaradó falfelületein a szegedi piktúra és az alföldi festészet jellegzetes alkotóinak művei láthatók.

A Lucs – gyűjtemény egy elhivatott és jó ízlésű szegedi gyűjtő adományaként lett a múzeum egyik legvonzóbb attrakciója. A 19. század romantikus festészetéből és a huszadik század klasszikusá érett mestereitől származó igen szép válogatást találunk itt. Szinyei Merse Pál Madárdala, Mednyánszky Virágzó fája, Csók István Thámárja, a Glatz Oszkár-képek, a Szolnoki iskola mestereinek munkái még az izmusok előtti időszakot idézik föl. Az alföldi mesterek is kedvencei voltak a magas kort megélt műgyűjtőnek, igen szép Tornyai-képek mellett, Koszta-festmények képviselik ezt a jellegzetesen e tájhoz kötődő piktúrát. A Rippl-Rónai-kompozíciók, a Czóbel Csendélet és a négy híres Aba–Novák-kép pedig a modernebb festői irányzatok legjava vonulatát idézik föl.

Érdemes felkeresni a Dóm téren az Egyházmegyei Múzeum és Kincstár állandó kiállítását, amelynek gyűjteménye az évszázadok során az egyházak tulajdonába került kegytárgyak, liturgiai szerepű ötvös remek, textíliák, miseruhák, palástok és templomi szobrok bemutatása révén több évszázad egyházi művészetébe enged betekintést.

A Fekete Ház a Somogyi u. 13 sz. alatti épület 1857-ben épült, 1980 óta múzeum történeti osztálya működik benne. Imponálóan gazdag anyagot rejtenek az itteni gyűjtemények, különösen érdekes a várostörténeti és a textilgyűjtemény. Bútorok, iparművészeti remek, fegyverek, pecsétnyomók jelölik a főbb gyűjtőköröket. A sokféle izgalmas anyag gyakorta jelenik meg különböző tematikus kiállítások révén a Fekete Ház időszakos kiállításain.

Tóth Attila

F. Magister

ELMÉLKEDÉS KOVÁCS IMRE ATTILA ÍRÓVAL...

Pár évig vendégtanárként működött Romániában (Bolyai-Babeş egyetem) és Ukrajnában (Ungvári Állami Egyetem). Ezek a tudományos-pedagógiai jószolgálatok hogyan árnyalták a magyarságtudattal kapcsolatos nézeteit? Mit ért korszerű nemzetszemléleten?

Erdélyországban négyféle magyart láttam: a góbéságot mesteri fokon üzöt, a túlfinomult elkülönülőt, a magas intellektuális színvonalon torzsalkodót (például Szócs Géza versus Cs. Gyimesi Éva) és az életosztón vezetete derékhadat. Illetve ezek különféle kombinációit. Kárpátalja köztudomásúan multikulturális közeg (orosz, ruszin, német, ukrán, magyar stb.). De nagyon erős a fiatal ukrán nemzeti öntudat, akárcsak számos, a SZU-tól megörökölt birodalmi reflex. Kiterjedt a korrupció és általános a lassúság. Itt nap mint nap átéltem, hogy mennyire európai nép a magyar.

Ami a korszerű nemzetszemléletet illeti: valószínű, hogy a világban még nagyon hosszú ideig számolni kell a nemzetek politikai jelenlétével. Semmilyen egységes világállam nem körvonalazódik a látóhatáron. Viszont a XIX. századi kategóriák már alkalmatlanok a pontos helyzetelemzésre. Itt érzek némi intellektuális deficitet... Íróként a nyelvvel foglalkozni állást ebben az összetett kérdésben. Higgyék el, a nyelv is elég bonyodalmas...

Irodalmi igénnyel válogatta a kötet jegyzeteit is, amelyek magyarazzák, megerősítik a gondolatait, üzeneteit. A sajátos szerkesztés a „könyv a könyvben” hatását kelti. A Versek a kazánházból egyik jegyzete Epiktétosz: Kézikönyvecskéjének (127.p.) eszmefuttatása.

„Mennyiért is árulják a salátát? Mondjuk egy obulusért. Nos, valaki kifizeti az obulust, és kap salátát; te pedig, mivel nem fizettél semmit, nem kapsz. Ne hidd, hogy te szegényebb vagy annál, aki kapott a salátából! Ő kapott salátát, neked viszont megvan az obulusod, amelyet nem adtál ki.

Így van ez itt is. Nem hívtak meg valaki lakomára? Nyilván nem adtad meg neki, amiért az étkezést adja: magasztalásért adja, megalázkodásért adja. Ha anélkül akarod megkapni, telhetetlen és ostoba vagy.

Azt mondd, hogy semmi sem kárpótol az elmulasztott lakomáért?

Dehogynem: nem kell dicsérned, akit nem akarsz, és nem kell meghunyászkodnod az ajtónállói előtt.”

Napjainkban is érvényesnek tartja a sztoikus filozófus bölcsességét?

Könyv a könyvben... Csupa kedves emléket idéz: színház a színházban (Shakespeare), álom az álomban (Madách). A jegyzetek csak tájolásukat tekintve különülnek el a „főszöveg-től”, egyáltalán nem másodrendűek. Sokszor fontosabbak a fent járó közlendőnél. Igen, lehet, hogy kijelentünk valamit, s közben másra gondolunk. Ettől még azonosak maradunk önmagunkkal.

Epiktétosz azt erősíti, amit úgy szokás mondani: nincs ingyen ebéd. Ha undorodsz hízelegni, viseld el azt is, hogy mások kapják a jutalomfalatokat. A függetlenség, az emelkedett elvek legtöbbször önrértéket képviselnek. Magánpassziók. Hogy így van-e manapság is, azt mindenki döntse el maga.

Legyen szíves kifejteni a Második levél című versének utóirat sorait...

Második levél

„P.s.: Látod, Nagyúr, Minden megtörtént velem,
fizess, különben nyakadon maradok.
Hidd el, olcsó volt (ma is az) életem,
s gurulnak napjaim: rézgarasok.
Hadd legyen enyém a kis magyar minden!”

Ady versében az embert a vágy hajtotta, és az eszmények felé törekvő lélek volt. Az élet teljességének ígézetében pörölte a kisszerű, ám hatalommal bíró Nagyurat. „Ady” a pénz segítségével akart vágyai magasába jutni.

KOVÁCS IMRE ATTILA
ÍRÓ, KÖLTŐ

*„Az irodalom a szín-
házban válik visszavon-
hatatlanul és végzetse-
rűen emberarcúvá.”*

Aki Kovács Imre Attila *Méj* című kötetét kézbe veszi, értékes perceit gyarapíthatja.

A szerző megosztja mind a történelmi komolyságú nemzetszemlélettel, mind a hétköznapi történéseivel kapcsolatos gondolatait az olvasóval. Ez utóbbiak, ahogyan ironikusan és korhűen leírja, dokumentálják a társadalmat, sokszor mosolyt fakasztanak.

Érdekfeszítő kézbe venni a kötetet, melyből néhány gondolatkört kiemelve beszélgetünk Kovács Imre Attila íróval.

KOVÁCS IMRE ATTILA

high end

hiroyasu kondo
az ONGAKU tervezőjének emlékére

jogosan követelitek tőlem az egyszerűséget
mintha birtokomban lévő dologról volna szó
amit csak úgy át tudnék nyújtani
hátam mögé dugott virágcsokorként
elővehetném szemérmes és szelíd mosollyal
de egyáltalán nincs így bocsássatok meg

az egyszerűség forrása a szemekben van
abban hogy ijedten néztek rám mi lesz
ez ad erőt hogy megpróbáljam átélni
az ezerféle hatás és körülmény által
összekuszált valót és hogy nyugodt
hangon beszámoljak néhány titokról

az egyszerűség a legteljesebb némaság
mert végső ok és így nincs rá magyarázat
azt kéritek tőlem hogy ne beszéljek annyit
emeljem fel a sziklát a tekintetemmel
állítsam meg a vihart és ne pazaroljam
a drága szót és a még drágább időt

na jó megpróbálok végtelenül egyszerű lenni
hírt hozni az engem is fenyegető mélységekből
természetes leszek és barátságos
akkor meg azt szeretnék hogy értsétek is
a rostán fennmaradt négy-öt tiszta szót
azt is lehet de akkor kezdjük előlről

Én játékosan-keserűen megfordítom ezt: kiismertem az Életet, részem volt (Bella Istvántól kölcsönözve a szójátékot) igéiben és igáiban, unom a meddő emelkedettséget, végre le akarok menni kutyába, és elverni egy csomó pénzt... Szóval vicces az egész, noha egyáltalán nem nevetséges. Vigyázat: a leírt mondatok nem feltétlen Kovács Imre Attila beismerései. A szerepjáték csak annyit árul el, hogy valami öntorzító kapkodás átka ül rajtunk...

2013-ban mutatta be a Másik Színház Az arany macska című darabját. Mit jelent az Ön számára a zene, a színház?

A zene a legnagyobb. Őelőtte még az irodalomnak is fejet kell hajtani. Ennél elismerőbbet nem mondhat egy írásba feledkezett/temetkezett auktor. Umberto Eco kiadott egy okos könyvet a tökéletes nyelv kereséséről. Hogy évszázadok óta vágyakozunk a torzítás és maradék nélküli kommunikáció hibátlan jelrendszerére. Aztán az egészből nem sült ki semmi, mint a túlméretezett vállalkozásokból általában. Maga a nyelvszerűség tökéletlen, csak ezt (és a közlés esélyét) elvezítve juthatunk abba a csöndbe, amelyben élvezhetjük a zenét. Hogy paradoxális legyenek...

A színház a másik istenség. Nem a szöveg közvetít, hanem az ember. A színháznak a jelenlévő ember a médiuma. Az irodalom a színházban válik visszavonhatatlanul és végzettszerűen emberarcúvá.

Jelentős szerepet töltött be Hódmezővásárhely társadalmi, irodalmi életében. Pl. Juss című folyóirat, Vásárhelyi Promenáda.

Az Új Symposionnal kapcsolatot keresők meghatározó egyénisége. Mi volt a céljuk? Volt-e személyes kapcsolata Szíveri Jánossal?

Gyerekkoromban többször jártam az akkori Jugoszláviában. Nemcsak rum-puncsért és dzsekiért, meg Emerson, Lake & Palmer tripla albumért... Újvidéken lakott Baranyi Károly szobrász és Markov Zlata keramikus. Azóta saját múzeumuk van Temerinben. No, én Till Aran jóvoltából nyaraltam náluk.

A kötetben az „Arannál laktunk” kitétel is Till Aranra utal?

Igen. Sok művészbarátja közül megismerhettem még Kohánt, Kajárit, Vata Emilt. De visszakanyarodván a kérdése elejéhez: az irodalom később jött. Vásárhely jó kapcsolatot ápolt a zentai művészteleppel, konkrétan Benes Jóskaival. Egy hivatalos küldöttségbe aztán írókat is beválogattak (Fenyvesi Félixet, Kárász Jóska bácsit meg engem). Elvittek az Új Symposion szerkesztőségébe is, volt közös felolvasás, barátkozás. De azt hiszem, nem voltunk elég avantgárdok. Egy Kohánról írt versemet és egy Szenci Molnár parafrázist szavaltam nagy átéléssel. Szerettem volna többet megtudni róluk, de beolvadtam a küldöttség hivatalos, állami imágójába. A Symposionosok rutinosan gyanakvóak, udvariasak és végül is közömbösek voltak. Szíverivel találkoztam, igen, úgy emlékszem, hogy nagyon jó nője volt... Ez borzasztó sokat számított a szememben. De ezt akkor még nem mertem volna kimondani. Lám, azóta avantgárd lettem.

Köszönettel fogadnánk – gondolatébresztőül – egy írását a Látóhatárban!

Benák Katalin

„**T**ehát a konzekvencia... Távol a történelemtudomány katedráitól, egy alföldi város kisiskolájában magamra hagyva, ebben az egzisztenciális csöndben értem meg a nagyszabású társadalmi folyamatok közönséges kiváltó okainak a felismerésére. Érdekel Hódmezővásárhely, amelynek paraszti kultúrája önerőből próbált polgárosulni a múlt század fordulóján. Az ötvenes évektől kötelező új társadalmi rend a polgárinál fejlettebb viszonyokat ígért, valójában a parasztnál tagolatlanabb, mondhatni atavisztikus magatartásformákat szült. A mostani zászlóért folyó hatalmi vetélkedés indulati háttérben érezzük a fétisizmust, az (1956-ban ledöntött) Iván-szoborban felismerjük a bálványt, Almási Gyula Béla kaján zavarkeltése pedig a szegvár-tűzkövesi határrészen kiasott neolitikus kori település 1956-ban talált Sarlós Istenének kultuszát juttatja eszünkbe. (A Sarlós Isten Kronosz öse. Kronosz a sarlójával elválasztotta az eget a földtől, ezzel megteremtve a világot. A mitológiai apparátust mellőzve: nevezett levágta apjának, Uránosznak a nemi szervét.)”

Kovács Imre Attila: *Méj.* Arcus K., 2013. 72. p.

NAGY Vera
A hódmezővásárhelyi Majolikatelep.
Hódmezővásárhely, Tornyai János Múzeum és Közművelődési Központ, 2012. 198 p.

Száz évvel ezelőtt, 1912-ben a hódmezővásárhelyi Majolikatelep alapításakor a város már jelentős fazekas múlttal rendelkezett. Az évtizedek alatt sok családnak megélhetést biztosító gyár ma üresen áll, s lassan feledésbe merül, ám az itt készült kerámiák jellegzetes forma- és motívumkincse maradandó értéket és útmutatást ad a még alkotó fazekasoknak és a népi kultúra iránt érdeklődőknek is.

„Nincs még az országnak egyetlen városa, ahol nép és művészet, kerámia és képzőművészet ennyire eggyé vált volna.” – írta Kajári Gyula grafikusművész, aki az 1950-es években a gyár művészeti vezetője volt.

Nagy Vera jelentős munkát végzett, amikor az üzem megmaradt dokumentumait, a korabeli újságok híradásait, az egykori dolgozók visszaemlékezéseit és a régi kiállítások katalógusait egy kötetbe szerkesztve létrehozta hiánypótló, helyismereti munkáját. Az alapítók, a munkafolyamatok, a műhelyek, a régi dolgozók ismerősként köszönnek ránk a korabeli fotókról. A gazdagon illusztrált kötetben a kor jelentős művészeinek tervezésében olyan kerámiák is szép számmal láthatók, melyek a modern lakásokhoz igazodva – átértékelve a hagyományos technikákat – újat, a nagyközönség számára szerethetőt hozott létre. Napjainkban nemcsak a hódmezővásárhelyi lakásokban találhatók meg az itt készült rangos, iparművészeti alkotások. Szeressük és becsüljük meg a meglévőket – egy letűnt korszak szemet gyönyörködtető emlékei.

Hegyné Csernus Judit

HATÁROKON ÁT, HATÁRTALANUL!

Az elmúlt évszázad történelmi viszontagságai következtében nagyszámú magyar közösség került határainkon kívülre. Az utóbbi évtizedben egyre fontosabbá vált a környező országok magyarjaival történő együttműködés, kapcsolatépítés. Több olyan szervezet is van hazánkban, amely az ilyen törekvéseket támogatja, így például a Bethlen Gábor Alapkezelő Zrt. is. Jelen cikk témája a Határtalanul! projekt ismertetése:

A Bethlen Gábor Alapkezelő Zrt. ezen programja a határon innen és túl élő magyar diákok megismerkedését tűzte zászlajára. Ennek keretében három típusú pályázatot hirdettek meg 7. osztályos, szakközépiskolás és gimnáziumi tanulóknak. A létrehozók célja az volt, hogy a magyarországi diákok kijuthassanak olyan magyar diáktársaikhoz, akik valamelyik szomszédos országban élnek, tanulnak, valamint az ottani tanulók is eljöhessenek Magyarországra. Az ilyen kirándulások alkalmával nemcsak az adott iskolák diákjai, hanem a tanárok is olyan élményekre, tapasztalatokra, ismeretségekre tehetnek szert, amelyek ha nem is tekinthetők mindig sorsfordítóknak, mégis befolyással lehetnek az illető gondolkodására, világméltóságára. Az ilyen célok megvalósításához minden évben pályázati támogatást nyújtanak, amelyből az utazás és a szállás finanszírozható. Legtöbbször azonban a szállás költségei nem jelentkezők, nincs is annál jobb ismerkedési lehetőség, ha a diákok – az úti céltól függően – egymást látják vendégül. Hosszabb utazás alkalmával a legnagyobb pénzüsszeget rendszerint az útiköltségre kell fordítani, így azok a gyerekek is eljuthatnak a környező országokba, akiknek erre egyébként nem lenne anyagi lehetőségük.

Iskolánk egyik gimnáziumi osztálya a tavalyi tanév során pályázott egy négynapos kirándulás költségeire, melynek végcélja az erdélyi Nagybánya volt. A választásnak két fő szempontja volt: A hódmezővásárhelyi Németh László Gimnázium és Általános Iskola korábban már kapcsolatban állt a nagybányai Németh László Elméleti Líceummal. A két iskolát összekötő a névadó, Németh László személye, aki Nagybanán született, de Hódmezővásárhelyen is több évet eltöltött tanárként. Az általunk beadott pályázatban azonban nemcsak Németh László életével, munkásságával szerettük volna megismertetni a diákokat, hanem számos olyan magyar művésszel is, akik valamilyen módon köthetők erdélyi városokhoz. Ezért kapta projektünk az *500 000 lépés – Németh László és elődei nyomában Nagybanányáig* címet.

AZ ELSŐ UTAZÁS

Az első utazásunkra 2012. szeptember 13. és 16. között került sor, amelynek során 31 hódmezővásárhelyi diák indult el Kelemen-Fehér Tímea – projektvezető –, Gaál Györgyi, Tari Gizella és Kovács Boglárka tanárnők vezetésével. A kirándulást megelőzte egy hosszabb előkészítő szakasz, amelynek során a kiutazó diákok betekintést nyerhettek Erdély földrajzába, történelmébe, művészetébe, valamint egy állandó kiállítást is szerveztek a Németh László Gimnázium egyik tantermében, ahol számos kerámia, könyv, egyéb iparművészeti termék is helyet kapott.

Az út során több településen is megálltunk, így Nagyszalontán megnéztük a Csonka-tornyiban működő Arany János Emlékmúzeumot, és tiszteletünket tettük a Kossuth Lajos-szobornál is. Később betértünk Nagyváradra is, ahol egy helyi magyar fiú vezetésével hatalmas sétát tettünk a városban, aminek a végén megnéztük az Ady Endre Múzeumot.

A hosszú út után kellemes fogadtatásban részesültünk Nagybanán. A helyi diákok vezetésével ismerkedhettünk a környezettel és egymással. Ezután egyes csoportokat alakítva vetélkedőt szerveztünk Magyarok lenni jó! címmel, amelyben híres magyar sportolókra, tudósokra, találmányokra, zeneművekre is rákérdeztünk. Kirándulást tettünk a közeli Koltóra, ahol egy rövid megemlékezés keretében megkoszorúztuk Petőfi Sándor és Szendrey Júlia szobrát a Teleki-kastély parkjában, valamint versekkel elevenítették fel a diákok a nászutasok itt eltöltött néhány hetét. Rövid buszozás után egy almáskert mellett álltunk meg, ahol segítünk szüretelni az egyik diák családjának. A délután folyamán a liceum igazgatónője kísérte a egyes csoportot végig Nagybanya utcáin, és beszélt a város történelméről, érdekességeiről. A református templomban megkoszorúztuk Németh László emléktábláját, valamint a diákoknak lehetőségük nyílt kipróbálni az orgonát is.

Az utazás időpontjának meghatározásakor célunk az volt, hogy részt vehessünk az azon a hétvégén megrendezett Fötér Fesztiválon. A két iskola közös standot állított fel, az érdeklődőknek szívesen meséltek a diákok Hódmezővásárhelyről és arról, hogy miért is érkeztünk ide. A délután folyamán kirándulást tettünk Kapnikbányára, megismerve a régi bányászvárost, ahol lehetőség nyílt házi sajtot és mézet vásárolni. Az estét a diákok a fogadó családokkal töltötték. Másnap reggel búcsút intettünk Nagybanán, majd a hazafelé vezető úton megálltunk még Nagykarolyban és Szatmárnémetiben is.

A MÁSODIK UTAZÁS

2013 áprilisában 31 nagybányai diákot és négy kísérő tanárt fogadhattunk Hódmezővásárhelyen a Németh László Gimnáziumban, ahol szerény vendéglátás és a másnapi programok megbeszélése után minden diák elvonult a fogadó családjához.

Csütörtök reggel Árva László, a Németh László Gimnázium és Általános Iskola igazgatója fogadta vendégeinket, majd egy rövid közös műsor keretében megkoszorúztuk az iskolában elhelyezett Németh László-szobrot. Vendégeink kirándulást tettek Ópusztaszeren, ahol bejárták az emlékparkot, majd a délután folyamán a hódmezővásárhelyi diákok is csatlakoztak hozzájuk Szegeden, ahol városnézésben vehettek részt.

Pénteken a 62 diák látogatást tett a hódmezővásárhelyi Emlékpontban, ahol betekintést nyerhetett a város II. világháború utáni történelmébe.

Ambrus Sándor népi iparművész kalauzolta őket a hódmezővásárhelyi fazekasság világába, és ki is próbálhatták ezt a nem is olyan egyszerű, de gyönyörű mesterséget.

Ezután az Óregek Otthonában egy rövid irodalmi műsorral kedveskedtünk az ott lakóknak, akik finom süteménnyel, innivalóval várták a gyerekeket. Az iskolába visszatérve láthattuk, hogy számos osztály tüsténkedik az udvaron: több tanár és osztály összefogott, hogy a ballagás előtt kicsinosítsa az udvart, a nagybányai és az őket fogadó diákok a kerítés festését vállalták magukra, s csatlakoztak hozzájuk a Liliomházból is amely a közepesen értelmi fogyatékosok napközije. Ott pedig - a munka megkezdésével egy időben - egy kisebb csoport rövid zenés, táncos, versekkel és prózával tarkított műsort nézhetett meg, amelyet nemcsak a két város diákjai, de a napközibe járók is gazdagítottak produkcióikkal. A nap megkoronázása a hagyományosan megrendezett Németh László Est volt, ahol mind a nagybányai, mind a hódmezővásárhelyi diákok szerepeltek.

EREDMÉNYEK

A pályázatban meg kellett nevezni több olyan terméket, amelyet közösen hozunk létre. Ennek eredményeként sikerült mindkét iskola udvarába új növényeket ültetni, Hódmezővásárhelyen egy olyan tűzrakó helyet kialakítani, amely a későbbiekben külföldről idelátogató csoportok mementója lehet, hiszen terveink szerint itt majd mindenki hagyhat valamilyen táblát annak emlékeként, hogy itt járt. Ennek első darabja a nagybányai iskola szíves ajándéka. Szintén közös termékként tekintünk a Fötér Fesztiválon felállított standra, valamint azokra a műsorokra, amelyeket Hódmezővásárhelyen adtak elő a diákok. Ugyanakkor véleményem szerint mégsem ezeket kellene a legfontosabbnak tartanunk.

PETŐFI SÁNDOR ÉS SZENDREY JÚLIA - KOLTÓ
POGÁNY GÁBOR BENŐ ALKOTÁSA

Ez alatt a két kirándulás alatt a tanulók megismerhették, hogyan is élnek egy másik városban, országban tanuló társaik. Többen közülük talán életre szóló barátságot kötöttek, és nem utolsó sorban egy kicsit talán magukat is megismerhették. De mindenképp bízom abban, hogy habár különbségeket mindig könnyebb találni, sikerült rávilágítani a diákok gondolkodásában arra, hogy inkább a hasonlóságokat, a közös dolgokat keressék egy-egy ilyen találkozás alkalmával.

Kovács Boglárka

SZÁNTÓ Imre 150 éves a hódmezővásárhelyi Krisztusban Hívó Nazarénus Gyülekezet. Hódmezővásárhely, 2013. 575 p.

1863-ban a hódmezővásárhelyi ácsmester, Tóth Ferencz Szabadkán ismerkedett meg a Krisztusban hívő tanokkal. Hazatérve őáltala kezdett terjedni és megalakulni a Krisztusban Hívó Gyülekezet, melynek előljárói a következő esztendőben gyakorta kerültek börtönbe is a hatóság nemtetszéseként. A köztudatba oly módon is hamar bekerültek, hogy a helyi és országos sajtó sokat foglalkozott a „Krisztus követőkkel”, újhítűekkel, hívőkkel. Új és ismeretlen vallásfelekezetként kerültek be a köztudatba. A történelmi egyházak természetesen sérelmesnek találták, hogy a korábbi katolikusok, reformátusok és evangélikusok nagy számban tértek át az új hitre. Szántó Imre rendkívül részletes, hiánypótló könyve fontos helyismereti munka, sokéves kutatás eredménye. Megismerhetjük belőle a kezdeti nehézségek, építkezések, jogi procedúrák időszakát éppúgy, mint a gyülekezet legkiválóbb személyiségeinek kitartó munkáját, alkotó, várost gazdagító életművét. A szerző külön érdeme a gondos levéltári kutatás, mely a történeti áttekintést nemcsak színesíti, hanem rendkívül hitelessé is teszi.

Korabeli dokumentumok, anyakönyvek, jegyzőkönyvek, fotók sokasága egészíti ki a körültekintő írást, melyből a hódmezővásárhelyi gyülekezet immár 150 éves múltja, összetartása, hitélete híven tükröződik.

Hegyiné Csernus Judit

PITVAROSRÓL – VÁSÁRHELYEN ÁT – CSABÁRA

E-interjú Sutyinszki János karnaggal

SUTYINSZKI JÁNOS
KARNAGY, ZENESZERZŐ

Az orgonánál Sutyinszki János tanár, karnagy, zeneszerző, aki 1958 és 1962 között a hódmezővásárhelyi Bethlen Gábor Gimnáziumban tanult.

Hol született, milyen családban? Milyen volt a gyermekkorod?

► Egy alföldi kis szlovák faluban, Pitvaroson születtem, ugyancsak szlovák családban. A háborús időkben és az ezt követő években, hogy nehéz vagy könnyű volt-e az élet, azt nem tudom, de nekem – amennyire vissza tudok emlékezni – boldog gyermekkorom volt.

Az 1947-es úgynevezett lakosságcsere kapcsán 2442-en hagyták el a falut, cserébe 1500-an érkeztek, többnyire a csallóközi Gútáról. Pitvarost 1816-ban a nagylaki evangélikus szlovákok alapították, Gútáról viszont magyar anyanyelvű katolikusok telepedtek le. Így teljesen megváltozott a falu etnikai, vallási és nyelvi egysége. Mi gyerekek mindebből annyit észleltünk, hogy nem láthattuk a nagypapát, a keresztszülőket stb., viszont új játszópajtások kerültek az utcába, akik csak magyarul tudtak. Könnyen összebarátkoztunk velük. Attól kezdve az utcán, az óvodában, az iskolában mi is magyarul beszélünk, otthon viszont a szülőkkel, és az itt maradt rokonsággal továbbra is csak szlovákul társalogtunk.

A faluba 1948-ban vezették be a vilányt, ami számomra nagy élmény volt. Egy kattintásra fény lett, és megszólalt az apai nagypapámnál – akinél akkor laktunk – az ötcsöves világvevő rádió.

Kezdetben csak annyit láttam az egészről, hogy az egyik gombbal be kellett kapcsolni, egy másikkal lehetett zenét keresni, vagy „bácsikat” hallgatni. Az egyik nap, mikor egyedül voltam, sikerült bekapcsolnom a készüléket, és a hátoldalán, a szelőlőző nyílásokon bekukkantva csak két apró izzót láttam világítani (skála megvilágítás). Teljesen megnyugodtam, hiszen odabenn is éppúgy kell a fény, mint nekünk a szobában! Elképzeltem a benne lévő apró kis emberkéket, a kis falunkat a házakkal, a kis templommal, melynek harangszavát minden délben halljuk! Majd rá egy évre az egyik padlásról egy detektoros rádiót sikerült szereznem, aminek a tetejét ki lehetett nyitni, és a legnagyobb megdöbbenésemre csak egy nagy tekercs és egy forgatható „kondenzátor” volt benne. Az előlapján egy kis kristály (pirit-egyenirányító), melyet egy tüvel kellett „piszkálni”, amíg meg nem szólalt a fejhallgatóban a zene! Állítólag két hétig még éjjel is csak ezt hallgattam! Azóta már nem kerestem a rádióban a kis templomot a harangokkal. Felnőtt koromban sok tanulás és több vizsga letétele után, (HA8AM) hívójellel egyéni adóengedélyes rádióamatőr lettem, és vagyok mind a mai napig.

Szerettem iskolába járni. Az élet kegyes volt hozzám, mert kitűnő tanítók és tanárok tanítottak. A Felvidékről (Érsekújvár) szintén Pitvarosra került Steiner Béla bácsi már az alsó tagozaton éneket tanított nekünk (szakosított alsó tagozat az 50-es évek elején!). A falu felnőtt lakosaiból megalapította, a Zsilinszki-házaspárral közösen, a *pitvarosi népi együttest*, amelynek szüleim lelkes tagjai és támogatói voltak. Én gyermekszereplőként voltam jelen a próbákon. A szüleimtől, de főleg édesanyámtól akkor már több száz magyar és szlovák népdalt ismertem. 1954-től a Béla bácsi által alapított pitvarosi zeneiskolában kezdtem zongorázni tanulni. Megszerettette velem az énekenét. Felső tagozatos koromban már több iskolai ének- és szolfézsztételkedőt nyertem. Jutalmul elmehettem a Balatonra, láthattam Pesten a Vidám parkot, az Állatkertet, sőt kétszer színházba is elvittek, ahol élőben láthattam Latabárt, a „Latyit”.

A középiskolát együtt kezdtük a Bethlen Gábor Gimnáziumban. Hogyan kerültél Pitvarosról ide?

► Tartottam ettől a kérdéstől, mert magam sem tudom a pontos választ. Csak sejtéseim vannak. Az sem lenne helytálló, hogy mások döntöttek helyettem, felettem. Pontosan nem tudtam, hogy mi szeretnék lenni. Sok minden érdekelt.

A lényeg, hogy mindenhez érettségi kellett. Az is tisztázódott, hogy gimnázium lesz, és nem szakközépiskola. Az elérhető közelségben kollégiummal együtt Szeged és Hódmezővásárhely között lehetett dönteni. Szüleim ismeretségi és baráti köréből, valamint a tanárim közül többen kerültek Vásárhelyre, akik áradozva meséltek az ottani életről és viszonyokról. Valószínű ez döntött a továbbtanulási lap kitöltésénél.

Hogyan emlékszel vissza a gimnáziumi évekre?

► Számítalan nagyon szép élményem maradt ezekből az évekből. A gimnázium történetében az első orosz tagozatos osztályba kerültem, ahol rövid pár hónapon belül éppúgy otthon éreztem magam, mint az Oldalkosár utcai kollégiumban. Sok osztálytársal jó baráti viszonyba kerültem. Az egyik család még a disznóvágásokra is meghívott magukhoz. A tanáraink közül jól emlékszem Krékits tanár úr dinamikus, pergő orosz óráira, akinek módszertanából sok elemet beépítettem később a tanári munkámba. De szívesen gondolok vissza Grezsa tanár úr magyar óráira, Szabó Imre tanár úr matematika, de főleg a fizika óráira. Ahogy Vásárhelyre kerültem, rögtön beiratkoztam a zeneiskolába, hisz Steiner Béla bácsi akkor lett a zeneiskola igazgatója, akivel Pitvaros után ismét összehozott a sors. Zongorázni akartam, de hamar rájöttem, hogy profi zongorista sosem leszek belőlem. Vadászkürtön kezdtem tanulni, ami nekem sokkal szimpatikusabb volt, jobban szerettem és gyakorolni is tudtam. Jó szívvel emlékezem vissza Kerekes Pál tanár úrra, aki igaz, hogy pozanista volt, de a kürt tanításához is nagyon értett. Közben tagja lettem a Vásárhelyi Vegyeskarnak, amellyel részt vettünk az első nemzetközi Bartók Béla kórusversenyen Debrecenben. Ez meghatározó élmény volt. Ekkor döntöttem el, hogy kóruskarnagy leszek. Steiner Béla bácsi támogatta elhatározásomat, és sokat segített.

Hová vezetett az utad a Bethlenből?

► Szegedre kerültem a mai Juhász Gyula Tanárképző Főiskolára. Akkor még 3 szakos képzés folyt. Így a magyar-orosz-énekezenre szakra nyertem felvételt. Itt megint szerencsém volt, mert a szakmát kitűnő szakemberektől tanulhattam: pl. karvezetést Kardos Pál tanár úrtól, az összhangzattant Frank Oszkár tanár úrtól. Ezzel párhuzamosan a konzervatóriumban szintén nappali tagozaton végeztem a vadászkürt szakot is Kovács János kürtművész tanár úrnál.

Az szinte természetes, hogy ezután Békéscsabára kerültél. Hogyan kezdődött a pályafutásod?

▶ 1966-ban Devecserben kezdtem a tanári pályafutásomat. Az akkor amolyan romantikus „elvágyódás” volt az Alföldről. A józanodás után tértem vissza a „gyökerek”-hez. 1967-től nyugdíjazásomig a Békéscsabai Szlovák Gimnázium és Általános iskola tanára lettem. Rögtön alakítottam egy jó iskolai énekkart. Az éneket szlovák nyelven kellett tanítani, de nem voltak szlovák nyelvű tankönyvek. Néha kaptunk egy-két morszát az „anyaországtól”, Szlovákiából, de a kapott dalgyűjtemények sem tananyagban, sem metodikai összeállításban nem voltak tankönyvek. Kitartásom eredményeképpen a minisztérium engedélyezte a tankönyvek megírását számomra. A nyolc szlovák nyelvű énektankönyvet a hazai (magyarországi) szlovákság népdalanyagát felhasználva a Kodály metódus adaptációjával írtam meg. A 70-es évek közepén a Tótkomlósról hozánk került gimnazisták közül többen ügyesen mandolinoztak. Zenekart alakítottam belőlük, csak nem volt mit játszaniuk. Ezért írtam először egy mandoliniskolát, majd két- három- és négyszólamú feldolgozásokat, zömmel az alföldi szlovák dallamok felhasználásával.

Még 1967-ben – Csabára kerülvén – tagja lettem a helyi szimfonikus zenekarnak, mint vadászkürtös. A zenekarral Európától Japánig nagyon sok csodálatos élményű koncertet játszhattam végig. Gyakran meghívtak a városi fúvószenekarba is kiegészítőnek egy-egy kiemelkedőbb szereplés előtt.

1980-tól a Jókai Színház programjára tűzött minden évadban legalább egy olyan zenés darabot, amelyhez nagy zenekari apparátus kellett. Így hát a szimfonikus zenekarból többen leszerződöttünk évi 40–50 előadásra operettet játszani. Sosem felejttem el pl. a németországi turnékat *A víg özvegy* című operettel. Hogy ezek a németek mit „ettek” rajta olyan élvezettel?! Egy teljesen külön világgal ismerkedtem itt meg.

Karnagy munkád egyik fontos állomása a *Munkás Dalkör* megalakulása.

▶ A hivatalos karnagy tevékenységhez először is „jogosítványt” kellett szereznem. Így hát újabb tanulás, gyakorlás stb. következett. Végül 1972-ben Párkai István tanár úrnál megkaptam a karnagy működési engedélyt. Ekkor már egy felnőtt férfikart vezettem, amelyet 1974-ben átszerveztünk egy 100 tagú vegyeskarrá, vezető karnagyává engem neveztek ki. A város vezetése a kiemelkedő szakmai, kulturális és népművelődési tevékenységünket 1980-ban Pro Urbe díjjal tüntette ki. Sok szereplési felkérést kaptunk. Volt olyan évünk, hogy több mint 60 fellépésünk volt (több mint hetente egy).

Közben a Megyei Gyógyszertári Központ is alakított egy 25 tagú énekkart, amely vezetésére ők is engem szemeltek ki. Tehát volt munkám bőven, és gyönyörű emlékeim maradtak ebből az időszakból.

Hogyan lettél iskolaigazgató?

▶ 1992-ben új pályázatot írtak ki iskolánk igazgatói állására. Több kolléga és ismerősöm biztatására beadtam a pályázatomat. A közgyűlés döntő többséggel öt éves időszakra választott meg igazgatónak. Nem volt egyszerű a feladat. Abba kellett hagynom minden eddigi zenei tevékenységet, hiszen egy gimnázium, általános iskola, 100 fős kollégium és napi 1500 adagot főző konyha került az igazgatásom alá. A helyzetet az is nehezítette, hogy augusztus 1-jével vezették be a közalkalmazotti törvényt, amely mindannyiunk számára teljesen új és idegen volt. A kották, tankönyvek birodalma helyett a közlöny lett a mindennapi olvasnivalóm, útmutatóm. Több apró bukta után végül is úrrá tudtam lenni a helyzeten, a gépezet kezdett olajozottan működni. A természetes szlovák nyelvi asszimiláció ellensúlyozására sikerült Szlovákiából vendégtanárokat alkalmaznom. Ma már ez természetesnek tűnik. Sikernek könyvelem el pl. a szlovák nyelvű iskola előkészítő óvodájának megalapítását, egy új tornaterem felépítését. Sokat segítettek kollégáim, pl. a teljes alsó tagozat szlovákiai egyhetes évenkénti nyelvi táborok és a tátrai sítáborok szervezésében, lebonyolításában. A hazai szlovák értelmiség „pótlására” egyre több érettségizett diákunk vállalta és vállalja a szlovákiai felsőfokú intézményekben való továbbtanulást, úgy a humán, mint a műszaki szakokon. 1998-ban nem indultam újra az igazgatói székért.

1995-ben a csabai evangélikus egyház egy rövid időre felkért az orgonista helyettesítésére. Az orgonálás, az előttem lévő pár ezer orgonasíp megszólaltatása annyira rabul ejtett, hogy a „rövid időből” 16 év lett.

2000-ben elvállaltad az *Ozvena (Visszhang) Budapesti Szlovák Kórus* vezetését, miközben nem költöztél el Csabáról.

▶ Valóban így történt. A Budapesti Szlovák Önkormányzat azzal keresett meg, hogy szeretnének egy fővárosi szlovák kórust alakítani az én vezetéssel. Éreztem, hogy pontosan nem tudják, hogy mit is akarnak. Tisztáznom kellett velük a kórus fogalmát! Ahhoz, hogy az országban legyen még egy pávakör jellegű éneklő csoport, ahhoz találnak Pesten vagy a környéken is nagyon jó agilis énektanárt. Ahhoz nem kell 200 km-ről felutazó karnagy. Mivel ragaszkodtak hozzám, megállapodtunk, hogy több szólamban éneklő kórus lesz. Így már kötélnek álltam.

Nagyon sok lelkes énekest toboroztak össze. Heti egy alkalommal, pénteken délután 5-től 8-ig voltak a próbák. A vonatom 16,30-kor ért a Keletibe, és este 11-kor induló expresszrel jöttem haza. A munka beindulása után újra azzal a gonddal találkoztam, hogy nincsenek szlovák nyelvű kórusművek. Ugyan Szlovákiában kitűnő szerzőktől ragyogó népdalfeldolgozások születtek, de azok többsége nehéznek bizonyult számunkra, no meg nem a mi népdalaink. Mivel Magyarországon a zeneszerzők szinte csak a magyar népdalok feldolgozására összpontosítottak – helyesen –, a nemzetiségek rákényszerültek a saját zenéjük gyűjtésére és feldolgozására.

Nálunk a szlovák népdalkincs feldolgozásával eddig érdemben alig foglalkozott valaki. Ezért, ha új művet akartam tanítani, magamnak kellett megírnom.

Számtalan kórusművet alkottam. Ezek egy része kiadványokban is megjelent ill. a kórus CD-n hallható. Sajnos a balesetem óta nem tudok vonatra szállni, ezért a kórust más vezeti, de a műveket továbbra is tölem rendelik.

Mióta szerzel zenét?

▶ Amennyiben a „zene” szó alatt hangszeres zenét értünk, akkor 2009 nyara óta. Ekkor járt nálam a *Körös-parti Vasutas Koncert Fúvószenekar* karnagya, akinek megmutattam egy pár kórus- és fuvolaművet. Azon nyomban megkért, hogy a csabai szlovák dalokból írjak egy-két indulót a zenekar számára. Azóta az indulókon túl szivtet, egyveleget, népdalcsokokat is írtam, rajtuk kívül a *Tótkomlósi Ifjúsági Koncert Fúvószenekarnak* is. A „koncert” szó minőségi és mennyiségi különbséget jelent a hagyományos menetszenekarhoz viszonyítva. Az ilyen együttesben pl. található már oboa, fagott, szaxofon, ústdob, harangjáték stb. Körülbelül 30–35 szólamban kell gondolkodni a szerzőnek!

Végül is zenész, tanár, kóruskarnagy, zeneszerző....?

▶ Magam sem tudom! Mindenki maga dönti el, minek tart. Kicsit pitvarosi, kicsit vásárhelyi, kicsit csabai vagyok.

Tartasz-e kapcsolatot Vásárhellyel, vagy egykori osztálytársaidal?

▶ Több vásárhelyivel vagyok heti rendszerességgel e-mail kapcsolatban.

A személyes találkozások sajnos megritkultak. Egyedül Domokos Tamás osztálytársunkkal szoktam néha beszélgetni, aki szintén itt él Békéscsabán.

Steiner Béla bácsival pedig leginkább csak telefonon tartjuk a kapcsolatot.

Kovács István

Benyhe Zsuzsa arról mesél, hogy 35 éve elkerült Budapestre, mégis egyre több szállal kötődik Vásárhelyhez. A legfontosabb ilyen szál a necc... Hogy kezdődött nálad ez az „újra csomózás”?

Az évek múlásával számomra is felértekelődött a múltam, a gyökereim és az a le-tűnőben levő világ, amit saját helyzetemből nézve másként látok, mint a szüleim korosztálya és a gyerekeim is, akik fővárosiként nőttek föl. Én távlatból, de mégis belülről látom, ezért jobban megtalálom az értéket, mint az előttem és utánam jövők...

Ismerős Neked például ez a függöny a konyhahajtón?

Igen, nálunk is voltak neccterítők a szülői házban – bár a készítés technikáját nem ismerem. Észrevettem, hogy a nagymamától örökölt necc függönyhöz hasonló már sehol nem látható, és a mostani kézimunkák közt sem fordul elő. Lassan kihalt egy korosztály, aki még ismerte. Még a szót is hiába kerestem az interneten, folyton a net, internet, network szavak ugrottak be... Holott a gyerekkoromban sok vásárhelyi asszony azzal egészítette ki a konyhapénzt, hogy „bedolgozott” a Háziipari Szövetkezetbe. Alulfizetett kézimunkával – ami gyakran neccelésből állt - akkoriban sok ’háztartás-beli’ szerezte meg az önálló nyugdíjat... Főleg az özvegyen maradt asszonyoknak jelentett nagy segítséget, sőt társadalmi presztízst. Kiderült, hogy a - szintén Tárján-végről származó - férjem nagyanyja is a Háziipari Szövetkezettől ment nyugdíjba, és számtalan neccmunkát készített. Jellemző, hogy egyetlen egy sem maradt utána...

A NECC HUSZONNEGYEDIK ÓRÁJA

Hogy bukkantál akkor a necc nyomára?

Internetes hobbi-fórumokon találtam egy necckészítőt – természetesen Vásárhelyről! Már ő is felnőttként tanulta meg egy idős asszonytól, de minden fogást elsajátított, és azóta hangyaszorgalommal készíti a neccterítőket.

Közben kiderítettem, hogy a neccet – ami itteni neve a német háló: Netz szóból kaphatta - hivatalosan recsecsipkének nevezik, és az egyik legrégebbi kézművességként tartják számon. Alapja ugyanis csomózott háló, ami éppúgy készül, mint a halász-háló. Azt pedig az egész földkerekségen használják ősidők óta. A textil mállekony anyag ugyan, mégis találtak csomózott foszlányokat piramisokban és inka temetőkben egyaránt. A recsecsipkét a legtöbb szakmai szempont szerint a legősibb csipkefajtának tartják, hiszen maga az alapanyag képezi a díszítményét. Azért a szó szoros értelmében elég durva a különbség a halászhaló és a reccefüggöny között...

Az emberiség díszítő kedve alkotta a recsecsipkét a háló gyönggyel, szalaggal, hímzéssel és más szálal anyaggal való ékesítésével. Tárolásra is használták a hálókat, de esztétikai céllal először valószínűleg női hajhálót készíthettek díszes finom szálakból. Évszázadokig fenn is maradt az asszonyok főkéntő viseletében a recsecsipke. A Csongrád és Békés megye határán fekvő tót falvakban gyönyörű darabokat hordtak az asszonyok még nem is olyan régen.

Vásárhelyen a reccecsipkésnek az a fajtája terjedt el, amikor a horgolócérnából csomózott négyzetes hálót rámarra feszítve hímézzük ki leszámolható mintával. Önálló mintakincse nem alakult ki – lényegében a keresztes formavilágot jeleníti meg egy sokkal légiésebb kivitelben. Ezért különösen alkalmas vitrázsok készítésére, mert a leszámolható motívum nagyon mutató fény-árnyék hatást kelt.

Hogy látod jelenleg a recsecsipke helyzetét?

Nagyon fenyegeti a teljes eltűnés veszélye – különösen Magyarországon. Hajdan a csipkék előképe volt, elterjedt mindenütt, mert egyszerűen elsajátítható. De a recét kötött technikája miatt a szabadon variálható varrott és vert csipkék virágkorukban „lekörtözték”.

Mivel figurális ábrázolásra igen alkalmas volt, egyházi textíliákon meg is maradt: a középkori ’biblia pauperum’ szellemében pompásan meg lehetett jeleníteni a kívánt szellemiséget, bibliai jeleneteket.

Sőt a múlt század fordulójától kezdődően a polgári otthonok díszítésében is reneszánszát élte a technika. De e két jelenség később egyben csapdát is jelentett – főleg nálunk, az ötvenes évektől kezdődően. Megbélyegezték, mint a polgári és klerikális ízlés kiszolgálóját! Éppen akkor, amikor felébredt az érdeklődés a népi kultúra iránt, és a kézműves foglalkozások kezdtek belopózni a népi eredet okán a támogatott kultúra körébe.

Ez megjelent a Háziipari Szövetkezet tevékenységében is. Alsós koromban még necc-hálót csomózott a házukban lakó cipész bedolgozó felesége, de később már kötött-horgolt holmikát kértek tőle. Pedig a vásárhelyi hímzés – szerencsére – éppen akkoriban kezdett polgárjogot nyerni a világos bútorokkal berendezett otthonokban... A rózsás neccterítők kevésbé illettek a modern lakásbelsőbe, és sajnos a necckészítők közt sem akadt senki, aki megtalálta volna az új használati területet. Más recsecsipke centrumokban a kontinensen jobban fennmaradt a technika. Vagy legalább már elkezdődött az újra felfedezésük és védelmük! Ezt az is magyarázza, hogy nálunk az ötvenes évektől hirtelen meglódult a női foglalkoztatottság – és nem volt ideje a munkába járó asszonyoknak ilyen időt rabló foglalatosságra.

Mire alapozod, hogy Vásárhely valaha recsecsipke készítő központ volt?

Nem véletlen, hogy a Háziipari Szövetkezet működése kezdetben föllendítette a necckészítést Vásárhelyen, hiszen nagyon elterjedt volt a két háború között is. Nagyan is folyt a reczés az erre szakosodott műhelyekben. Mint a szövetkezetben, e „kiszállásokban” is voltak, akik csak hálót kötöttek, mások pedig hímézték a ráján. Egyik újsütetű barátnőm a ’ráma alatt’ nevelkedett: a mama „vitte” az ipart, szerezte a megrendeléseket és ő tervezte a mintákat, szervezte a munkát. Budapestre, vidékre szállították az árut.

Bükk-alján, az egyetlen falucskában, ahol fölkarolták a reczését, úgy tartják, hogy Vásárhelyről vették át a tudományt. Egyik verzió szerint Alföldet járó summás asszonyok itt tanulták meg a mesterséget, másik szerint Vásárhelyről került oda valaki, aki megtanította. Egy biztos – a természetlen völgyben fekvő falu asszonyai telente nagyan „gyártották” a neccmunkákat, majd vitték a nagy városokba. Ott Szomolyán újabban egy néni évente tart recsecsipke bemutatót a falunapon, sőt polgármesteri ösztönzésre már oktatja is! Ott már fölfedezték a mentendőt, megbecsülendőt, és újra tanulják...

Tehát úgy látod, fontos lenne újra felfedezni ezt a régi mesterséget?

Igen, de többet mondok: a recsecsipke készítés felkarolása Vásárhelyet új színben tündetné föl a néprajzi térképen! Nemrég volt a Tornyai János Múzeumban a népi bútorfestés kiállítás. A kiállítást rendező muzeológus szerint az lehet a harmadik nagy vásárhelyi népművészeti kincs a fazekasság és a hímzés után.

Akkor bátran állítható, hogy a necckészítés Vásárhely negyedik népművészeti kincse! Ez az ősi gyökerű kézművesség még nyomaiban megtalálható a városban. Van néhány neccelő, aki újra megtanulta – mesteri fokon! De a huszonnegyedik órában vagyunk, hogy megmentsük az enyészettől, kukától és ócskapiaci elköttyavetyéléstől e nagyon sérülékeny és finom kézimunkákat!

Mire gondolsz konkrétan? Valamiféle gyűjtésre?

Igen. Nincs ugyan mögöttem semmilyen szervezet, de találtam néhány támogatót, hogy elkezdjünk megalapozni egy gyűjteményt a vásárhelyi recsecsipke munkákból. Magam is sokat szereztem már zsvbvásáron, Vaterán, kegytárgyboltban és kedves ismerősöktől, akik ismerik a bolondériámat.

Milyen formában képzeled ezt el?

Mesterség-bemutatóval kezdjük a Vásárhelyi Őszi Hetek kirakodóvásárán, hogy megismertessük a vásárhelyiekkel a neccet. Sándor Istvánné Marika másutt elismert recsecsipke-készítő hírében áll. Évente meghívják a kiskunhalasi Nemzetközi Csipkefesztiválra, és a Magyar Kézműves Kamara budapesti kiállításán is kapott már elismerést. Ő mutatja be a recsecsipke csomózását és a ráamra feszített háló beszövését csipkeöltésekkel, és még néhány jellegzetes kézimunkát is..

A *Vásárhelyi Látóhatár* bemutatóján meghirdetünk egy önkéntes följajánlason alapuló gyűjtést a könyvtár szervezésében, melyet később kiállítanánk. Kérjük tehát azokat, akiknek a háztartásában, láda fiában, polcain régi neccmunkák vagy mintalapok vannak, hozzák vagy küldjék el a gyűjtemény számára. Mivel semmilyen anyagi erőforrásunk sincs a lelkesedésen túl, csupán egy adományozói oklevéllel tudjuk honorálni a nagylelkű felajánlásokat.

A recsecsipke megismertetése és a még fellelhető darabok összegyűjtése azért sürgető, mert igen sérülékeny kézimunka, akárcsak a többi csipke. Sokan kidobnák a foszladozó terítőket anélkül, hogy felismernék a bennük rejlő munkát és helytörténeti értéket...

Soós Csilla

Fotó: Sipos Katalin

SÓSHALOM

Árpád apánk már öregedett, amikor vezetve a sereget egyszer csak megállt, s egyszer csak mondá: sok itt a kecske, sok itt a mét, legyen ez a hely Kecskemét.

Jöttek tovább, - újból megállt, s újból mondá: sok itt a kecske, sok itt a mét...

Erre az egyik alattvaló odasúgja neki: de hát főnök, az már volt!

- Akkor legyen Sóshalom!

Ha Árpád apánk a jövőbe látott volna, s ma nézne végig a tájon, bizonyára szőlőskerteknek nevezte volna el ezt a helyet. Virágzó gazdaságot látna a lankákon: telis-tele ültetve szőlőtőkékkel. A szőlősorok felkapaszkodnak a déli lejtőkön, de a lejtők északi oldalán sem szakadnak meg, hiszen ott is jut nekik elég fény. Nagy öröm ez számunkra, s különösen a borivóknak, hiszen az itt termelt szőlőkből a gazdák sorra készítik a díjnyertes borokat.

A sóshalmi borvidék arról nevezetes, hogy a Tiszántúl egyetlen ősinek nevezhető bejegyzett borvidéke.

Ez a borvidék rangot ad a környéknek, hiszen tudjuk:

„A sör bizonyíték arra, hogy Isten szeret bennünket, a bor meg bizonyíték arra, hogy közel enged magához.”

Nem véletlen tehát, ha már az ókorban is az Istenek itala volt a bor. S az sem véletlen, hogy a derű, a mámor jut eszünkbe a borról.

Hozzáértő, szorgalmas kezek művelik itt a tőkét, ehhez társul, hogy az itteni föld nem laza homokszerkezetű, hanem különlegesen gazdag humusz tartalmú. Ez az oka igazán a sok díjnak, amit a sóshalmi borok nyertek a borversenyeken.

Nekem egy száraz fehér bor, a *Kövidinka* öszszetevésztethetetlen íze tetszik a legjobban az itt készült borok közül. Véleményemmel azonban biztos nem vagyok egyedül, hiszen a *Kövidinka* Hungarikumnak számít. Az előző évben a *Kövidinkához* egy testes, nagyon szép színű, sötéten izzó száraz vörösbor zárkózott föl a kedvencek listáján: a *Kékfrankos*, amely felvette a versenyt más tájak vörösboraival is.

Egyre nagyobb népszerűségnek örvendenek a rozék. Ami bizonyítja, hogy az itteni gazdák nagyon jó szakemberek, s az új eljárásokra is nyitottak, s válaszolnak a piac kihívásaira.

A sóshalmi rozé is sikertörténetnek számít. Manapság nemcsak izletesnek kell lennie a boroknak, hanem a megjelenés is számít. A palackok egyszerűségükben és nemességükben követve a világtrendet gyönyörködtetik a szemünket az érdeklődő üzletek polcain is.

A borkóstolás azonban mind az öt érzékszervünkre hat. Ehhez az élményhez jön még a gazdák kedvessége, ahogyan fogadják az idelátogatókat, csoportokat.

Így komplexebb gasztronómiai élményt kapnak az ingyencek. Kiegészítve a barátsággal és a vásárhelyi túrós lepénnyel.

Egy francia vagy egy olasz borvidéken elképzelhetetlen, hogy a borvidék városaiban ne legyenek olyan helyek, ahol a helyi ételeket, specialitásokat kínálják a helyi borokkal együtt. Ezek a kiemelt pontokon, nyugodt oázisokban jobban tudatosulnak az érdeklődőben a környék szépségei, ízei, értékei.

Türelmetlenül várjuk, hogy élelmes, igényes vállalkozók más tájak példáihoz hasonlóan, fenséges helyi borokkal várják az alkalomhoz illő környezetben, a városközpontunkban a helyieket és az idegeneket egyaránt, még nagyobb rangra emelve a helyi borászatot. Mi pedig izlelgethetnénk a sóshalmi föld ajándékát. A „Sóshalmi Asszonyfektetőről” vagyis a sóshalmi ó-olaszrizlingről pedig nem is beszélve.

Egészségükre!

Bányai Béla

BOROK
SAJTOS-BOROS-KÖRTÉS CSENDELET
LEVES CIPÓBAN

BENKŐ LÁSZLÓ

A VERSMONDÁS SZÉPSÉGE

Benkő László versmondóval előadói életútjáról, a versmondás szépségéről beszélgettünk, aki a Szeremlei Társaság és a Wass Albert Kör elnöke. A hódmezővásárhelyi Trianon Társaság, a Csomorkányi Olvasókör alapítója. 2007-ben a Kárpát-medencei Wass Albert vers- és prózamondó verseny felnőtt korosztályának első helyezettje.

Honnan van az irodalom, a kultúrához való kötődése?

Talán kevesen tudják, de beszédhibám van. Ezért gyermekkoromban visszahúzódo voltam. Általános iskolában Grezsa tanárnő volt a magyartanárom, aki a kötelező tananyagon kívül sok értékes művet, írott, költőt is bemutatott nekünk, ami akkor nem volt azért annyira jellemző. Gyermekkoromban megtanultam a verseket, de soha nem tűntem ki a versmondásommal. Versenyekre meg végképp nem küldtek volna, épp a beszédhibám miatt. Ott még nem tudtam átlendülni e hibám. Később rájöttem – amikor nagyon jól megtanultam a verset –, s csak arra gondolok, mit mond nekem a vers, s általa mit mondhatok én másoknak, akkor megszűnik a világ, s vele a beszédhibám. Ma már tudom, Őze Lajos kiváló színművészünk is így volt ezzel. Senki sem mondja – mondta – meg róla, hisz a színpadon tökéletes volt a kiejtése. Sokszor jut eszembe...

Családi örökség?

A családban nem volt ilyen vénajú egyén. Legfőljebb édesanyám, aki a vásárhelyi zárdában tanult, s többször szerepelt iskolai előadásokon. Szép hangja volt.

Régi magnetofon fölvételen meg is örökítette a család a hangját, melyen népdalokat énekelt. Tőle genetikailag örökölhettem az előadás iránti belső késztetést.

A MŰVÉSZET SZÁRNYAIN

Beszélgetés Benkő László versmondóval és Berezvai Márta trombitaművésszel, akik művészi énjüket felszabadítva közvetítik más alkotók érzéseit, gondolatait, miközben új szintre emelik az általuk megformázott alkotást, új művészi élménnyel gazdagítva a befogadót.

Olyan polgárosodó paraszti családból származom, ahol a könyveknek mindig nagy szerep jutott. Nagypám gazdálkodott, arról volt híres, hogy szépen énekelt. [A Mártély-Feketealmi Olvasókör vezetőségi tagja volt a 30-as években.]

Mikor kezdett szavalni?

Jó húsz éve egyre több megemlékezést, rendezvényt kezdtünk tartani a városban. Egy-egy megemlékezésen volt, amikor ötven voltunk, volt amikor százan is. Fölkértek szavalni – először 1995-ben –, Juhász Gyulának a *Trianon* című versével szerepeltem. Ez volt az a szép vers, mellyel először nyilvánosság elé kiálltam. Később Babits Mihály, Kosztolányi Dezső, Tóth Árpád, Illyés Gyula, Áprily Lajos, Jékely Zoltán; majd az erdélyi költők verseit is elkezdtem szavalni, akik nagyon szépen írtak első világháborús veszteségeinkről, a századforduló korai időszakáról, akik megtapasztalták koruk történelmét, akik látták a kisebbségi sorsot. Szinte nincs olyan magyar költő, aki ha megélt ezt az időszakot, ne írta volna le ezzel kapcsolatos érzéseit. Sokan azt gondolják, hogy Karinthy Frigyes csak humoros műveket írt. Ez nem így van. Valami különös érzés keríti hatalmába az ember szívét, amikor olvassa vagy hallja a *Levél kisfiamnak* című írását. Nagyon szépen ír a hazaszeretetről, a régi s új Magyarországról. Olyan hatású versekre bukkantam, amelyek elementáris erővel hatottak rám. Rájöttem, hogy mondanivalójuk nemcsak a magam lelki ápolására fontos, hanem a hallgatóság számára is. Tányán lakom. Ott kint, amikor délutáni, esti csendesség van, akkor hangosan mondom az udvaron azt a verset, amivel épp készülök.

Minden versmondónál fontos, hogy kívülről tudja, sokszor elmondja a verset, mert akkor érezheti át igazából belülről is a művet. Utána jön a vers lényege, amikor a sorokba bele tudunk kapaszkodni, amikor legjobban meg tudjuk közelíteni a költő szándékát, miközben magunk is hozzáteszünk a saját érzéseinket. Persze, soha nem lehet pontosan tudni, hogy a költő miért írta épp azt.

Fontos a vers kiválasztása, hogy számomra is mondjon valamit. Ha megtalálom benne az üzenetet, akkor úgy tudom tovább adni, hogy az mások számára is élményteli legyen, kiérezzék a fontos, számukra meghatározó gondolatokat.

Szeretem, ha föl tudok készülni, s átérzhetem a verset, mert akkor az agyamból, a szívemből szól. Ekkor lesz igaz, hogy egy vers, próza előadása már egy újabb mű...

Ki segített mindezt elérni?

Teljesen egyedül jutottam el erre a szintre. 35 éves koromig csak magamnak mondtam verset. Hangosan. Figyelve a kiejtésre. Később egy-két embernek, majd kisebb társaságban. Ezzel az önbizalmam kezdett megnőni. Éreztem, hogy a versmondás átformál. Megszűnt a beszédhibám, amikor verset mondtam.

Ez a felismerés döntően meghatározta életem alakulását.

Lassacskán eljutottam versmondó versenyekre is. Több országos vers- és prózamondó versenyen értem el helyezéseket, ami igazán jó érzéssel töltött el.

Kutatással is foglalkozik... Hogy jut minderre ideje?

Igen. Maga a helytörténeti kutatás korábbi indulás, mint a versmondás, azt még középiskolában szerettem meg. A levéltárban Herczeg Mihálynál kutattam az iskolám történetét.

Helytörténeten belül a néprajz áll hozzám közelebb, szakmatörténettel foglalkozom. Feldolgoztam a régi vásárhelyi mesterségeket, köztük a fiákeres, az órás, a kékfestő, a csizmadia, az üvegműves, a rézműves és a kerékgyártó szakmákat.

A kutatás mellett Kiss Lajos, Herczeg Mihály, Szentfi Tibor munkáit olvasgatom, akiktől sokat tanulok.

Először a *Fény és áhítat* antológiában jelent meg dolgozatom, melyben Vásárhely régi házainak oromzataival foglalkoztam. Később beléptem a Szeremlei Társaságba, ahol tovább bővíthettem ismereteimet.

Szívégyemnek tekintem a helyi nyelvi örökségünk, az „ő”-ző nyelvjárás megőrzését, melyet a Wass Albert Körrel illetve saját beszédemmel próbálok népszerűsíteni.

S hogy jut minderre időm?

Nekem nincs családom.

Az én életem a versmondás és kutatás, olyan értékek közvetítése az emberek felé, melytől szebb, tartalmasabb lehet az életük.

JAZZ SZÓL IDŌNKÉNT

Sonkoly Tibor festőművész kiállításának megnyitóján — a Tornyai János Múzeumban — hangulatos dzsessz-számokat adott elő Berezvai Márta (trombita), Mohai Tamás (gitár) és Almási Enikő (ének). A magával ragadó forró hangulatot Berezvai Márta trombitaszólója koronázta meg. E nem mindennapi vernissage adta az alkalmat, hogy Berezvai Márta művésznővel készítsünk interjút, aki azóta a Sziget Fesztiválon is fellépett.

Miért választotta hangszeréül a trombitát?

Nyolcévesen kezdtem álmodozni arról, hogy zongorázom, mert az óvodás kori barátnőméknél nagyon szépen játszottak. Szüleimet kérleltem, akik a bátyámat küldték el a zeneiskolába, hogy írasson be zongorára. Ott közölték, hogy betelt a keret, de azt javasolták, hogy kezdjek el egy másik hangszerrel, s akkor egy év múlva szívesen átvesznek zongorára. Így kerültem Ivanics Bertalan tanár úrhoz. Furulyázni kezdtem, s mivel látta, jó erőben lévő, stramm kislány vagyok, rábeszélte a trombitára. Kiderült, hogy van hozzá érzékem. Egy év múlva megengedte, hogy elkezdjek zongorázni, de beszélt a szüleimmel, hogy a trombitát is folytassam. Az idő őt igazolta, trombitából jobb eredményeket tudtam elérni, bár a zongora is szépen ment...

Javaslatára a szegedi Tömörkény István konzervatóriumba felvételiztem, amely sikerrel járt. Addigra megszerettem a trombitát, kezdett hozzám nőni. Itt Huszár Gábor tanár úr kezdett oktatni, de sajnos Pestre került. (Kb. 24 év után felkerestem Budapesten, nagy volt az öröm és meglepetés.)

Boros Gábor vett át tőle, de nehezen szoktam a másik tanítási stílust, ráadásul érdeklődésem elindult a dixieland és swing felé, s ez a klasszikus pályán elbizonytalanított. A hódmezővásárhelyi fúvószenekarban értek könnyűzenei hatások is, illetve a környék dixieland zenekarai hatottak rám.

Bera Zsolt osztálytársammal addig-addig beszélgettünk, hogy egy zenekar megalapításának a tervén vettük észre magunkat, ami hamar meg is valósult. Sok mindenben elakadtunk, nem volt nagy tapasztalatunk a könnyűzenében, de szerencsére segítségre találtunk Almási István személyében, aki kiválóan klarinétozott és szaxofonozott, s tudta, mi fán terem az improvizáció.

Sokat tanított bennünket, magyarázta a főbb swing szabályokat, így egyre ügyesebb lett az akkor már Promenade Dixieland Band néven működő csapat, 17 évesen rendszeresen felléptünk.

A szegedi főiskolai tanulmányaim elindulásával választanom kellett.

Az irodalom is hívogatott a trombita mellől, ekkor 3 évre „le is tettem” a hangszerrel.

Aztán meghallottam, hogy Pesten van Jazz Főiskola...

Egy merész s hirtelen döntéssel felköltöztem Budapestre, működő dixieland zenekarok után kutatva, s felvettem a kapcsolatot Tomsits Rudolf-fal is, hogy jobban el tudjak mélyülni a jazz tanulmányozásában.

Állást vállaltam a Fővárosi Nagycirkusz zenekarában, majd jött egy felkérés, hajóra kerestek trombitást.

Milyen egy zenész élete a hajón?

A Földközi-tenger partjainál cirkált a hajó, főleg görög szigeteken kötött ki. A Gaspar's banddel - hat hónapon keresztül - napi 4-5 órát zenéltünk. Itt egy kisebb víziszonyt kaptam, de szerencsére rövidesen elmúlt. A hajós munka egy külön világ, csak annak javasolom, aki bírja a szigorú katonai szabályokat, s a család- és társnéküliséget. Olyan, mint egy hosszúra nyúlt nyaralás, finom ételekkel, viszonylagos jóléttel, mesés tájakkal, kristálytisza tengervízzel, akár kék, sárga, piros halacszkákkal (Mexikóban), szállodai környezetben, kivilágított színpadon profi táncosokkal, de félig-meddig édesbús magánnyal, bár ott vannak a hajós kollégák.

Egyik ilyen barátság jelenleg Japánban él, másik Argentínában, harmadik Odeszában, negyedik Szentpéterváron. Szóval barátságok születnek, majd halnak el a szerződés lejártával.

Hol hallhatjuk?

Legközelebb a Hadik kávézó teraszán játszom, Budán. A Swing Ladies Hungary női big band első trombitása voltam. Közben várandós lettem Jázminkával, így most nem erőltetem annyira a big bandes játékot, mert megterhelőbb, főleg a sok magas hang. Ha arról van szó, játszom romkocsmákban is, DJ mellett szólolistaként ráimprovizálva az alapra. Mostanában tangóharmonikásokkal is próbálkozom duóban, mert szerintem ez egy izgalmas párosítás.

Valamelyik nap a VI. Budapesti Cseh Sörfeszítvél mellett sétáltam el, s megütötte a fülemet egy jó kis tangóharmonika zene. Uccu neki, be az ajtón, addig-addig, hogy egy számba beszálltam, s nagyon jól sikerült, nagy taps volt a jutalom, egy cseh trió (Jindra Kelisek Band) játszott, kiváló hegedűsük van, és sok különleges, izgalmas számot játszanak.

Időnként, ha az anyagi helyzet úgy kívánja, egyedül a Vörösmarty téren is szoktam fújni a turisták örömeire, s hihetetlen, de a régi dixieland számoknak van szinte a legnagyobb sikere, amit annak idején a Promenáddal vagy a hajón játszottam,

BEREZVAI MÁRTA

(Fotó: Pawel Karnowski)

Milyen zenét szeret játszani? Miért?

Közel érzem magamhoz a bluest. Sokat játszottam a Blue Way zenekarban, majd a White Coffe Blues Band-ben swinget. Az utóbbi időben vonzódok a ska, vagy akár az underground (Új Párduc zenekar) felé is, de sokszor a latin jazz ragad magával. Folyamatos útkeresésben vagyok.

Egyik volt basszusgitáros kollégám dicséretként azt mondta, hogy „fekete” a vérem, ami talán túlzás. Akkor éppen a *Masquerade* című számot gyakoroltuk.

Sok-sok miért van, én is szoktam ezeken gondolkodni, de a fő miért, hogy miért nem klasszikus zene?

Alkatomnál fogva, nekem például nem jó sokat egy helyben ülni. Egy zenekari árkot vagy hosszas klasszikus zenekari próbákat nem bírnék, vagy csak kisebb időre. Szükségem van bizonyos fajta szabadságra, levegőre, mozgásterre. Egy színpadon, szólolistaként ez jobban adott.

Tomsits Rudolf tanár úr mondta egyszer, hogy annyi megkötés és szabály van az életben, milyen jó is az, amikor improvizálva egy kicsit szabadabban „repkedhetünk”.

A klasszikus zenei tanulmányokat egyébként lehet kamatoztatni a tánczenében is, amikor éppen azt játszom, hiszen ott szükség van a szépen formált és hosszan tartott hangokra. A lényeg: stabil klasszikus alappal, de jazz szól időnként, vagy akár egy kis tánczene.

A jövő?

Szerencsén, véletlenül, találkozáson múlik. Fontos a tehetséges, jó zenész-kollégák inspirálása...

Egyelőre a kislányom miatt még ide vagyok kötve. Később lehet elindulok valamerre, Angliába vagy a Kanári-szigetekre...

A lényeg: minél több nagyon jó zenekarban, nagyon jól, lehetőleg korrekt gázsíért szeretnék játszani.

Jó lenne stúdióban rögzíteni pár dalt, hogy ne vesszenek el.

Nagy feladatnak érzem, hogy Armstrong örökségéből táplálkozva újabb mezzsgyékét kitapossak...

BenáK Katalin

ORMOS ZSUZSA: SZURKOLÓ

A művészetek és a vendéglátás kellemes, testet-lelket melengető, évszázadokra visszatekintő kapcsolatban állnak egymással. Emlékezzünk csak a kávéházak halk zongorajátékára, ahogy a kerek márványlapos asztalkák diszkrét félhomálya mellett összebújó párok merengőn és halkán dúdolják a dallamot, vagy az éttermek világhíres cigányzenekaraira, ahogy a primás összekacsint a főúrral, aki odabiccent az egyik társág felé, és a zenész máris odalép, meghajol, és felsír a hegedű. A művészeteknek, mint a fénynek, kell a tér, hogy megmutatkozzék teljes pompájában, kiteljesedjék, betöltse gondolatteremtő, gyönyörködtető hivatását. Ilyen szempontból nincs különbség szó, szín, hangsor között. Ahová magot visz a szél, megfog, és szárba szökken, ha védelmezőre, gondozóra, támogatóra lel.

A fővárosi Zila Kávéház és Étterem értő és igaz támogatója a művészeteknek. Immár hatodik éve, hogy a Krúdy Gyula Irodalmi Kör szervezésében, havi rendszerességgel – a Kávéház Galériáján – teret ad képzőművészeknek, zenészeknek, színészeknek, énekművészeknek, hogy visszahozzák azt a valamikori kávéházi hangulatot, melyről a bevezetőben írtam.

Olyan – hogy csak néhány nevet említsek – művészt sikerült már a Kávéházi Esték programjába szervezni, mint a Kossuth –díjas Keres Emil színművész, Csongrádi Kata színésznő, énekes, író, Jókai Anna író, vagy éppen a városunkban is nemrég fellépett Hegedűs Valér zongoraművész. Hatalmas élmény volt velük dolgoznom!

KÉPZELETBELI VONALAK Vásárhelyi alkotók a fővárosban

Az alkotóművészek a maguk érzékeny, vibráló látásmódjával pedig minden alkalommal más-más hangulatba öltöztetik a patinás galériát.

A sötétre pácolt faburkolatok, gerendák, nyugodt, kellemesen meleg díszletet teremtenek a képi megjelenítések sokszínűségének.

GÖRBE ANITA: MOSOLY

Volt már itt naiv festőművésznő, naturalis-szürrealista festőművész, selyemfestő hölgy, fiatal restaurátor-festő. Június 20-ára pedig nagy örömmel szerveztem meg három városombeli alkotóművész hölgy kiállításának megnyitóját.

Görbe Anita a porcelánt választotta kifejezőeszközének. Alkotásai visszarepítenek minket a nagypolgári lakások csipkés vitrinjeinek csillogásaiba, a kávéscsészék selymébe, amikor búcsúzik a nap, és a sugár utoljára végigcirógatja a tárgyakat, izgalmas és sejtelmes rajzolatokat, színeket elővarázsolva belőlük, vagy éppen kibontva belőlük a szemmel nem vagy alig láthatót.

Haranghyné Anna virágokban, levelekben és szirmokban látja a világot. Nála rejtelem minden kép. Egy mesevilág, ahol együtt hajol földhöz egy szirom-arc a legördülő esőcseppel, önmagába tekint a virág-tenger.

Egy mesevilág, amelyben mindannyian élünk, képei egy gyönyörű gondolatot hordoznak, hogy mi mindannyian a természet részei, szülőttei vagyunk.

Ormos Zsuzsa alkotó technikája a hidegtű, melyről – *Nomen est omen* – hihetnénk, hogy rideg, szemmel nehezen értelmezhető, lélekkel követhetetlen műveket eredményez. Hihetnénk, hogy a temérdek ajándékba kapott – és témául szolgáló – faág látásmódját beszűkíti, sablonos végeredménybe vezeti. Soha ennél előbb, időszerűbb alkotásokat! Képei, napi életünk mozzanatai. Benne van minden menekülésünk, ölekezésünk, görcsbe rándult mozdulatunk! A szép számmal megjelent nézők visszajelzései megerősítettek, hogy az alkotóművész hölgyek méltó és jeles utódai, képviselői a valamikori és jelenlegi vásárhelyi művészeknek.

HARANGHY GÉZANÉ: ARC

Nem lenne teljes a beszámoló, ha nem említeném meg, hogy az irodalmi műsorban Ossik János, a Karl May-könyvek hiteles fordítója volt vendégem. A kellemes humorral, jó kedéllyel megáldott műfordító nagy lelkesedéssel, életörömmel beszélt munkájáról, Karl May életútjáról.

A kiállítást július 17-ig láthatták a pestszentlőrinci Zila Kávéház galériáján.

fényesi Tóth János

EGY ELFELEJTETT VÁSÁRHELYI SZOBRÁSZ

„Elsősorban a magyar paraszt genret művelte”

Nem végzett akadémiát, „csak” ipariskolát, ahol kőszobrász, gipszöntő mesterséget tanult – Lyka Károly *Szobrászatunk a századfordulón* c. munkájában mégis számba veszi a kor életképszobrászatának művelői között, kiemelve parasztábrázolásait. Kriván Ferenc 1889. július 18-án született Hódmezővásárhelyen, iparos családban. Saját erejéből tanult. Dolgozott Budapesten, Erdélyben, bécsi, müncheni műhelyekben, de tanult, képezte magát Párisban is. A századforduló nagy nemzedékétől életkora miatt is lemaradt egy lépéssel, hisz Pásztor, Rubletzky egyaránt nyolc évvel idősebb nála (Kallós még öregebb, ő Tornyaival egyívású). Így Krivánnak egyedül, társtalantul kellett fölépítenie magát. Az akadémia hiányát tapasztalatszerzéssel, munkával igyekezett pótolni, kisplasztikától az épületszobrászatig sok mindenben gyakorolta magát. Olyan kiváló építőművész tervének gyakorlati kivitelében is módja nyílt közreműködni, mint Magyar Ede.

A vásárhelyi Simon-palota főbejárata melletti falpillérek záró női fejeket ugyanis Kriván készítette. Koncz Pál és Koncz Péter építészek is támogatták pályakezdését, épületszobrászati munkák készítésével bízva meg őt. Számukra készítette, alkalmasint barátságából, első szoborcsoportját. (Az egyszerűbb formájában ma is látható *Juhász* (1910) egy Ady Endre utcai ház előkertjében áll.)

A vándorévek után itthon a művészpálya szépen indult, a világháború előtti évek tevékeny, eredményes munkát hoztak. 1911-ben például olyan művészekkel pályázott a nyíregyházi *Kossuth-szobor* elkészítésére, mint Strobl Alajos, Kisfaludy Strobl Zsigmond, s ha nem is nyerte meg a pályázatot, mindhármuk munkáját elismerték, 500-500 koronával díjazták. Első, nagyszabású önálló kiállítását 1912 tavaszán rendezte, ahol 56 művét mutatta be. (Soha később ilyen gazdag anyagot nem tárt közönség elé.) A bemutatót maga a polgármester, Juhász Mihály nyitotta meg. Pásztor János hatását mutató, szeretetteljes (úgy is mondhatni, egyfajta romantikus realizmus jegyében fogant) népi életképei nagy sikert arattak, tizennyolc szobrát még az első napokban megvásárolták. Az Andrássy utca 14 szám alatti bemutatónak két hét alatt majd kétezer látogatója volt.

1913-ban műteremhez szeretett volna jutni az egykori gróf Károlyi-féle sörházban, ahol korábban Tornyai és Pásztor is dolgoztak, de a közgyűlés rendre elutasította kérelmeit. Ezt követően már csak egy rövid párisi tanulmányútra volt ideje, a háború kitörése erőszakosan félbeszakította tevékenységét. (Majdnem életét is, mivel 1918 őszén bajtársai előtt nyíltan helyeselte a köztársaság kikiáltását, s csak a felgyorsult események sodra mentette meg a statáriális eljárástól. Másfél hónapot így is eltöltött a szegedi Csillag börtönben.)

Következő kiállítása 1919. december 21-én nyílt. A háború, a forradalmak zűrzavara után nagy érdeklődéssel várt bemutatót Szappanos Mihály dr. helytörténeti, néprajzi író nyitotta meg a Gazdasági Egyesület helyiségében, melegen méltatva a művészt. A közönség kérésére a kiállítás nyitva tartását 1920. január elejéig meghosszabbították. Hiába volt azonban a közönségsiker, a kenyérkereset parancsa Kriván Ferencet a háború után mestersége felé fordította.

1918. december 14-én, testvéreivel, Pállal és Mihállyal kőszobrász és műkőkészítő vállalatot alapítottak, amely vállalat – amint az alapító okiratban írják – „kiterjed mindenféle betonmunkálatokra, kripta- és sírkő felállítására, és mindenféle munkára, amely a betonnal kapcsolatban van.”

Teljesen nem veszett el azért a művész, ahogy Almási Gyula Béla írja a *Csongrád Megyei Hírlap* vásárhelyi kiadásának 1971. február 23-i számában: „Mélyesen hitt művészi elhivatottságában; - egyik kezével dolgozott, hogy a másikkal szobrot csinálhasson”. Ha nem is sokat, de tovább mintázott. Bizonyítéka ennek az aranyérmes *Mire megvénülünk* (*Déli harangszó*) című szoborcsoportja, mely 1919-es kiállításán még nem volt ott, csak 1953-as utolsó tárlatán szerepelt. A népi életkép legújabb művészeti lexikonunk, de a család emlékezete szerint is egy 1925-ös párisi kiállításon szerepelt, ahol aranyérmét, nagydíjat nyert. A kisplasztika Szelesi Zoltán műtörténész szerint:

„...életből fakadt élmény, kifejtett karakterérzék, a megmunkálás pontossága jellemzi... a házaspár alakjának meggyőző összekapcsolását nemcsak formai eszközökkel, hanem a gazdag hangulati tartalom segítségével érte el.” (*Viharsarok*, 1953. november 29. 5. p.)

Síremlékei közül nem csak méreteivel emelkedik ki a Gonda József író nyughelyét őrző hatalmas férfialak (1925). Az ellobbant életet, kihunytt fáklyát megidéző kőszobor egyszerre sugároz gyászt és erőt.

A Kriván testvérek kőszobrászati működésének legismertebb része első világháborús hősi emlékműveik sora. Ezek a kőmonumentek mindenekelőtt a gyász és az emlékezés magasztos célját szolgálták, olykor tán vitatható esztétikai értékük, éppen ezért, ebből a szempontból elhanyagolható. A hatalmas határ különböző pontjain, iskolák, olvasókörök mellett 1924 és 1938 között emelt emlékművek kö-

zül hét került ki műhelyükből. 1934-ben Kriván készítette a Kossuth téri *Országzászló-emlékművet*, és 1949-ben ennek alapjára a szovjet hősi emlékművet is.

Elegendő idő vagy erő hiányzott a művészi munkához? Szolgáljon adalékul a kérdéshez kiállításain bemutatott munkáinak száma. 1912-ben páratlan gazdagsággal 56 művet állított ki, hét évvel később még nem sokkal kevesebb, 44 a művek száma, ám ezekből 5 befejezetlen! Utolsó, 1953-as, Csikós Miklós festőművésszel közösen rendezett tárlatán mindössze 17 alkotása volt látható, ezekből viszont hét olyan, ami már 1919-ben is szerepelt a nyilvánosság előtt.

Almási Gyula Béla ezt írja róla: „Érdeklődése széleskörű, művészetének központja mindig az ember volt... erősen élt benne a néppel való együttélés és együttérzés tudata... mindez a széles látókörű emberek szerénységével párosult. Talán ezzel magyarázható, hogy a két világháború között egyre jobban elszakadt a művészeti élettől, befelé fordult, magába zárkózott... szobraiban valahogy megállt az idő, és utolsó kiállításán már világosan érződött, hogy a vásárhelyi művészet már hagyományát tiszteli benne.”

Kőszegfalvi Ferenc

* Az 1935-ös Művészeti Lexikon szócikkéből

KRIVÁN FERENC: HÁZASPÁR
(Forrás: Tornyai János Múzeum)

TARPATAKI KÁROLY: FESTŐDOMB

FESTŐDOMB — MŰVÉSZDOMB MÁRTÉLY

Ennek a dombnak a tetején azonban áll egy festőállvány.
Nem biztos, hogy bárki mögé állna, és alkotna a segítségével, hiszen a praktikus méreténél jóval nagyobb. De ott van és ezáltal modellé teszi ez egész tájat.

Egyben ő maga is szobor.

Domb tetején áll: posztamensre került a festőállvány.

Tehát, ha fölszaladunk az oldalán vagy megmásszuk a lépcsőt, hogy meghódítsuk a dombot, akkor nemcsak az emelkedőt küzdhetjük le, hanem megérkezhetünk a festészet eme szimbólumán keresztül minden művészethez is.

A domb az állványt a magasra emeli, vagyis az a művészet, amit jelképez, az a kiemelkedő művészet. Ha kiemelkedő, akkor értékes, ha értékes, akkor megbecsülendő, s a miénk.

Pont ezért született ez a domb!

Kellett egy jelkép, hogy az idegen érezze: a világnak egy különleges helyén jár, az itteni embereknek fontos a művészet, az itteniek megbecsülik a művészetet.

Sőt! Itt a művészet szerves része az életnek.

Ezt érzi az idelátogató, ha megpillantja a festődombot.

Ez általában elég is annak, aki fürödni vagy csónakázni jött Mártélyra.

Elraktározza magában, hogy a földkerekség egy fontos és barátságos helyén járt, s visszavágyik.

Nekünk azonban még ennél is több ez a domb, mert tudnivaló, hogy tökéletes alkotás küzdelem árán hozható létre.

A győzelemért meg kell szenvedni. A harcnak pedig vannak győztesei, és vannak áldozatai.

Vannak közkatonái,

Van gyalogság, van tűzérés, s van légierő.

Vannak utászok, s vannak felderítők.

Vannak írnokok, de vannak hadtáposok is.

Sokféle segítség kell a győzelemhez.

A dombon a fű mindig újra sarjad: segítik a jelenlétükkel, a gyökerükkel, az élni akarásukkal, hogy a domb ne vesszen oda.

Ez a domb egy időkapozata is egyben, összeköti a múltat a jelennel.

A művészettel való viaskodásnak mindig vannak vezéralakjai. Régen is voltak, most is vannak.

A domb oldalába belesimulva, kis márványlapokon a Mártélyhoz és Hódmezővásárhelyhez köthető vezéralakok nevei olvashatók az aláírásukkal együtt.

Ez egy utolsó vállalása az életművüknek – általunk.

Az életművükkel pedig Hódmezővásárhely és Mártély jólétét öregbítették szolgálva a környezetüket, s szolgálva a vásárhelyi művészetet.

Érdeemes körbejárni a dombot, s elolvasni a neveket.

Sajnos szinte minden évben van olyan vezéregyéniség a helyi művészek között, aki elhagy minket.

Nagy vigasz nekünk, hogy a temető díszsírhelyei mellett elsétálva rájuk is emlékezhetünk, s az is, hogy a festődombon olvashatjuk a nevüket, láthatjuk az aláírásukat.

Így vannak itt velünk.

Ez évben Makovecz Imre építész és Szalay Ferenc festőművész neve került a domboldalra a nagy elődök közé.

Szomorú, de megtisztelő feladat ez mindenkinek, aki részt vesz a festődomb új tábláinak avatásában, akár mint írnok, közlegény vagy hadtápos, – akkor talán megérthetünk valamit elődeink dombépítési kényszeréből; – megérthetjük, hogy szükség van a dombokra.

Mert az ember jól teszi, ha tisztelettel gondol az elődökre, büszke az eredményeikre, s úgy él, hogy egy nemes életút kapcsán egyszer majd rá is emlékezzenek.

Az egy külön ajándék, ha a Tisza, „mint egy nyakék” legszebb csipkéjéhez tartozó gyöngyszemet, a festődombot ápolgathatjuk, dédelgethetjük, amíg megtehetjük.

Akkor talán nem veszik el a jelentése, s talán az elkövetkező nemzedékeknek is ugyanolyan megőrzendő zarándokhely lesz a festődomb, mint nekünk ma.

A szellemi táplálék, a művészet teszi az embert Emberré.

Ezért: „mindennapi kenyerünket add meg nekünk ma!”

Van úgy, hogy az Alföld lapos vagy enyhén dombos tájain egy-egy hirtelen, előzmények nélküli domb olyan érthetetlennek tűnik. Máskor pedig olyan megmagyarázhatatlan, olykor pedig kifejezetten erotikusnak látszik. Ez a kunhalom.

De mi is az a kunhalom?

Jelzőpont? Távírda? A megnyugvás helye? Kapcsolat az égiekkel, vagy az őseink is szánkódombot építettek a gyerekeiknek? Vagy kellett egy hely a szégyenük befedésére?

– Ki tudja?

Egy biztos! A gyerekkorom emlékezetes helyszínei mindig a víz vagy a domb.

Nem csoda, ha a DOMB ott legbelül a felnőtt embereknek is sokat jelent.

Hát még akkor milyen különös dolog a domb, ha nem a természet, hanem az ember alkotta.

Nincs olyan kiránduló, aki ha dombot lát, ne kapaszkodna föl rá, hogy szétnézzen.

Pedig tudja, mit fog látni, és mégis fölmege, mert ott van, s le kell győznie. Amikor meg fölért, akkor meg jólesően nyugtázza, hogy tényleg jól gondolta. Azt látja, amire számított.

– Mennyivel jobb így tovább menni! Győztesként és tájékozottan folytathatja útját.

– Bizonyára a Mártélyi Festődomb kiötlői és elkészítői is hordozták magukban ezeket az élményeket, vágyakat:

Eljutni egy magaslatra

Nagyobb távlatot nyitni magunk előtt

Visszatekinteni

Megérkezni

Új lendületet kapni (persze ezt mind-egyik domb tudja).

Bányai Béla

Eifert János

EIFERT JÁNOS: FESTÓDOMB MÁRTÉLYON
(2013)

EIFERT JÁNOS: TŰZTÁNC
(1991)